

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І
ТЕХНОЛОГІЙ

ВІСНИК КУРАТОРА

№ 79
(листопад)

ДНІПРО
2024

Укладач:
С. П. Лагдан

Рекомендовано Вченою радою університету
(протокол від 31.10.2024 № 3)

Вісник куратора: методичні матеріали для проведення інформаційно-просвітницької та виховної роботи [електронне видання] / укл. С. П. Лагдан; Український державний університет науки і технологій. 2024, № 79 (листопад). 60 с.

У номері подано матеріали до таких календарних дат листопада та грудня, як Всесвітній день ЮНЕСКО, День залізничника України, Всесвітній день науки, Міжнародний день студентів, День Гідності та Свободи, Міжнародний день відмови від паління, День пам'яті жертв голодоморів, Всесвітній день боротьби зі СНІДом, День Збройних Сил України, День прав людини.

Також запропоновано матеріали про видатних українських громадських та культурних діячів: автора першого українського правописного словника Григорія Голоскевича, репресованого за звинуваченням у діяльності «Спілки визволення України», приму української літератури, «Стефаніка у спідниці» Марію Матіос та Героя України, що загинув у російсько-українській війні, оперного співака зі світовою славою і захисника-добровольця Василя Сліпака.

Іл. : 25.

© Лагдан С. П., укладання, 2024
© Укр. держ. ун-т науки і технологій, 2024

ЗМІСТ

1. Всесвітній день ЮНЕСКО	4
2 День залізничника України	11
3. Автор першого українського правописного словника <i>(до 140-річчя від дня народження Григорія Голоскевича)</i>	15
4. Всесвітній день науки	18
5. Міжнародний день студентів	21
6. День Гідності та Свободи	23
7. Міжнародний день відмови від паління	26
8. День пам'яті жертв голодоморів	28
9. Всесвітній день боротьби зі СНІДом	33
10. День Збройних Сил України	40
11. День прав людини	47
12. Феномен Марії Матіос <i>(до 65-річчя від дня народження)</i>	49
13. Зірковий співак і захисник-доброволець <i>(до 50-річчя від дня народження Василя Сліпака)</i>	54

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ЮНЕСКО

Емблема ЮНЕСКО

Створення ЮНЕСКО як реакція на Другу світову війну

Створення ЮНЕСКО, Лондон, 1945 рік

ЮНЕСКО (UNESCO) – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), є міжнародною міжурядовою організацією, спеціалізованою установою ООН.

Офіційно існує з 4 листопада 1946 року, коли набрав чинності (після ратифікації двадцятьма країнами) її Статут, підписаний 16 листопада 1945 р. представниками 44 держав на установчій конференції у Лондоні. ЮНЕСКО змінила Міжнародний інститут інтелектуальної співпраці, заснований 9 серпня 1925 р. 19 листопада в Сорбонні у Парижі урочисто відкрили першу сесію Генеральної конференції ЮНЕСКО. Головна мета ЮНЕСКО – сприяти миру і взаєморозумінню між народами у сферах освіти, науки, культури та комунікації. Такий меседж визначив подальшу історію ЮНЕСКО.

У 1958 році в 7-му окрузі Парижа відкрито штаб-квартиру організації.

Елеонора Рузвельт оглядає макет штаб-квартири ЮНЕСКО

Будівництво штаб-квартири ЮНЕСКО

Хто належить до складу ЮНЕСКО?

ЮНЕСКО об'єднує 194 держави-члени та 12 асоційованих членів. Зокрема, США в липні 2023 року офіційно повернулися до ЮНЕСКО після 5-річної перерви.

Україна (а тоді – УРСР) стала членом ЮНЕСКО 12 травня 1954 року – на три тижні пізніше, ніж СРСР. Бо як держава – засновниця ООН, мала у той час окреме від СРСР представництво в ООН та могла вступати до міжнародних організацій. А вже у 1962 році для України відкрили постійне представництво.

Офіційні мови ЮНЕСКО – англійська, арабська, іспанська, китайська, російська та французька. Робочими мовами Секретаріату є англійська та французька.

Структура ЮНЕСКО

ЮНЕСКО у своїй роботі покладається на комітети, міжнародні комісії й інші органи, що діють під її егідою. Серед них:

- Міжнародна комісія з історії наукового і культурного розвитку людства;

- Міжнародна океанографічна комісія;
- Комісія з культури і розвитку;
- Міжнародна комісія з питань шкільної освіти в ХХІ сторіччі;
- Міжнародне бюро з питань шкільної освіти;
- Міжнародний інститут планування освіти;
- Інститут ЮНЕСКО з питань виховання тощо.

Головний орган ЮНЕСКО – це Генеральна конференція, у якій беруть участь усі члени організації раз на два роки. Вона схвалює стратегію та бюджет, призначає Гендиректора, обирає членів Виконавчої ради.

Виконавчу Раду обирають на 4 роки. Вона координує діяльність ЮНЕСКО між сесіями Генконференції, збираючись двічі на рік.

Секретаріат ЮНЕСКО – постійно діючий виконавчий орган. Його очолює Генеральний директор, якого призначає Генеральна конференція на чотирирічний термін. Секретаріат складається із фахівців різних країн, набраних на основі принципу рівномірної географічної представленості, але з урахуванням їх професійної компетенції. Структурно він поділяється на сектори за основними напрямками діяльності ЮНЕСКО. У Секретаріаті працює понад дві тисячі фахівців зі 130 країн.

Із 2017 року ЮНЕСКО керує французька Одрі Азуле, колишня міністерка культури Франції. Має сімох помічників. Її заступник – Сін Цюй (Китай).

Функції, завдання, повноваження ЮНЕСКО

Практичну діяльність ЮНЕСКО визначає шестирічний план за п'ятьма напрямками: освіта; природничі науки; соціальні та гуманітарні науки; культура; комунікація та інформація. Що робить ЮНЕСКО:

- досліджує, які форми освіти, науки, культури і комунікації потрібні у

майбутньому, та забезпечує обмін дослідженнями між державами;

- готує та ухвалює рекомендації;
- надає експертні послуги державам-членам для визначення їхньої політики з розвитку та розроблення проєктів тощо.

Отже, місія ЮНЕСКО полягає у зміцненні інтелектуальної та моральної солідарності людства, а відтак – створенні гуманітарних підвалин всеохоплюючої системи міжнародної безпеки та стабільності.

У 1992 році стартувала програма кафедр UNITWIN / ЮНЕСКО, яка сприяє міжуніверситетській співпраці. У програмі бере участь понад 851 установа у 116 країнах. Наприклад, спецкафедрами ЮНЕСКО в Україні є «Права людини, мир, демократія, толерантність та міжнародне взаєморозуміння» при Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та кафедра з питань кріобіології на базі Інституту проблем кріобіології та кріомедицини НАНУ в Харкові.

Основними міжнародно-правовими документами ЮНЕСКО є: конвенції про охорону культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.); про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970 р.); про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (1972 р.); рекомендації про міжнародний обмін культурними цінностями (1976 р.); декларації про принципи міжнародного культурного співробітництва (1966 р.); про основні принципи, що стосуються вкладу засобів масової інформації у зміцнення миру та міжнародного взаєморозуміння, розвиток прав людини і боротьбу проти расизму й апартеїду і підбурювання до війни (1978 р.); про раси і расові забобони (1978 р.), про охорону підводної культурної спадщини (2001 р.), про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.), про охорону та заохочення різноманіття форм культурного самовираження (2005 р.), про боротьбу з допінгом у спорті (2005 р.) та ін.

Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини

У 2007 році в рамках Конвенції було доопрацьовано та подано на розгляд до Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО номінацію щодо створення транскордонного українсько-словацького серійного об'єкту «Букові праліси Карпат» до Списку всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. Українська частина номінації представлена буковими пралісами на території Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного природного парку.

У червні 2007 року зазначена територія була включена до Списку всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО.

З ініціативи України до Всесвітньої мережі біосферних заповідників ЮНЕСКО були включені українські заповідники «Чорноморський» (1982), «Асканія-Нова» (1982), «Карпатський» (1992), «Дунайський» (1998), «Ужанський національний парк» (1999) та «Шацький» (2002). Уперше у світі

створено транскордонний румунсько-український біосферний резерват «Дельта Дунаю» (1998) та тристоронній польсько-словацько-український біосферний заповідник «Східні Карпати» (1999).

ЮНЕСКО та війни у світі

Російсько-українська війна – не перша, з якою стикається ЮНЕСКО. Організація фіксує наслідки збройних конфліктів, веде облік постраждалих об'єктів та здебільшого старається допомогти людям освітніми можливостями.

Наприклад, в Афганістані ЮНЕСКО забезпечувало освіту для дітей: з приблизно 1 млн учнів у 2001 році їх побільшало до 10 млн у 2018 році. Причому кількість дівчаток, які відвідували початкову школу, збільшилася майже з нуля у 2001 році до 2,5 млн у 2018-му. ЮНЕСКО спільно з іншими міжнародними організаціями розробило Багатонаціональний план готовності та реагування (МСРРР) для освітніх потреб Афганістану й сусідніх країн. План має конкретні пункти лише про біженців. Зокрема, це створення центру підготовки вчительок для афганських біженців в Ірані, мовна підготовка для афганських біженців у Таджикистані.

Громадянська війна у Ємені триває з 2014 року. ЮНЕСКО висловлювало занепокоєння через людські жертви та руйнування культурної спадщини з 2015 року, запустило план реагування на надзвичайні ситуації для збереження культурної спадщини Ємену. Однак цей план полягав здебільшого в оцінюванні єменських пам'яток та архівів і документуванні наслідків війни. Жодних кроків для допомоги у заяві не було описано.

У серпні 2020 року ЮНЕСКО мобілізувало кошти та експертизу для збереження культурної спадщини Ємену. Щоб допомогти відбудувати оселі в історичних містах Аден, Сана, Шибам і Забід, ЮНЕСКО поширило там проєкт «Готівка за роботу», який фінансується ЄС і реалізується в партнерстві з Соціальним фондом розвитку (SFD) та місцевими органами влади.

ЮНЕСКО також висловлювало «стурбованість» із 2012 року щодо війни в Сирії, зокрема руйнування стародавнього ринку в Алеппо внаслідок бойових дій. У 2017 році організація провела в Лівані першу міжнародну зустріч з відновлення спадщини Алеппо. У підсумках – загальне бачення майбутнього Алеппо, методологія, залучення громадянського суспільства і студентів як волонтерів, зміцнення опорних конструкцій на деяких пошкоджених пам'ятках, створення банку потрібних матеріалів для реконструкції, визначення кількох споруд для відновлення.

Сирія потерпала і через землетруси 6 лютого 2023 року: там постраждала середньовічна цитадель Алеппо, що належить до Списку об'єктів світової культурної спадщини ЮНЕСКО.

Чи є вплив Росії на ЮНЕСКО?

21 квітня 1954 року СРСР вступив до ЮНЕСКО, а в грудні 1991-го Росія посіла місце в ЮНЕСКО як «держава – правонаступниця Радянського

Союзу».

«Скажіть, будь ласка, чому представники Росії досі серед вас? Що вони роблять у ЮНЕСКО? Держава-терорист точно не має права головувати в одному з ключових органів з охорони культурної та природної спадщини», – Президент Зеленський у жовтні 2022-го закликав ЮНЕСКО виключити зі свого складу росіян. До того Україна закликала виключити Росію з ЮНЕСКО 27 лютого 2022-го, на третій день повномасштабного вторгнення, а ще у травні 2022-го.

У листопаді 2022-го Росію зняли з головування Комітетом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Водночас в організації заявили, що позбавити її членства в ЮНЕСКО поки неможливо. Тільки держави, виключені з ООН, можуть бути виключені з ЮНЕСКО.

Росія неодноразово виступала проти захисту культурної спадщини в Україні. Приміром, назвала політичним рішенням про внесення історичного центру Одеси до Списку всесвітньої спадщини.

У 2014 році Виконавча рада ЮНЕСКО підтримала Україну у кримському питанні. За резолюцію, яка висловлює глибоке занепокоєння з приводу мілітаризації півострова, проголосували 28 із 58 країн. Росія, Куба, Китай та Бразилія були тоді проти. У жовтні 2014-го Росія голосувала проти, коли ЮНЕСКО підтвердило, що АР Крим належить Україні.

У квітні 2015-го, перед засіданням Виконавчої ради ЮНЕСКО, росіяни поширили серед представництв усіх країн організації листівки про те, як нібито «добре і радісно живеться» в окупованому Криму. Так хотіли зірвати ухвалення резолюції ЮНЕСКО про продовження моніторингу ситуації в Автономній Республіці Крим. Однак не вдалося.

Що означає охоронний статус ЮНЕСКО для пам'яток, які в небезпеці?

Статус Всесвітньої спадщини не є спеціальним механізмом захисту культурних цінностей під час збройного конфлікту. Для цього існують інші механізми, передбаченні міжнародним гуманітарним правом. Але внесення об'єкта до списку Всесвітньої культурної спадщини підвищує його впізнаваність, політичні, інформаційні наслідки нападу на нього. Такий статус також може впливати на кваліфікацію воєнного злочину та збільшує шанси притягнення винних до міжнародної кримінальної відповідальності.

Статус об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО базується на Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року. Безпосередньо на умови війни розрахована тільки одна норма цієї конвенції: відповідно до неї Комітет всесвітньої спадщини публікує та оновлює, коли цього вимагають обставини, список цінностей всесвітньої спадщини, для порятунку яких необхідні значні роботи і щодо яких у межах конвенції держава просила про допомогу («Список всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою»). У цьому переліку зазначають приблизну вартість порятунку об'єктів культурної спадщини. Якщо є загроза, комітет може у

будь-який час внести до Списку всесвітньої спадщини нову цінність. До списку можуть внести тільки об'єкти, яким загрожують серйозні та конкретні небезпеки. Серед таких – збройні конфлікти.

Статуя Григорія Сковороди у музеї-меморіалі на Харківщині після влучання у будівлю російського снаряду, травень 2022 року

Ухвалено Гаазьку конвенцію про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року з Протоколами 1954 та 1999 років. Саме ці механізми призначені для захисту культурних цінностей під час збройного конфлікту, незважаючи на те, внесені вони у «Список всесвітньої спадщини» чи у «Список всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою».

Україна є учасницею всіх названих міжнародних договорів, але не зверталася щодо отримання «спеціального» (Конвенція 1954 року) або «підвищеного» (Протокол 1954 року) захисту. Тож на пам'ятки України поширюється загальний захист, передбачений міжнародним гуманітарним правом.

ЮНЕСКО і війна в Україні

27 березня 2014 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію, що підтверджує суверенітет, політичну незалежність, єдність і територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів 1991 року. Відповідно до цієї резолюції та на прохання України ЮНЕСКО підготувало заяву, у якій наголошували, що через наростання присутності російських збройних сил є негативний вплив на культурну спадщину Криму. Особливе занепокоєння викликав об'єкт Світової спадщини ЮНЕСКО – Стародавнє місто Херсонес Таврійський біля Севастополя, де дислокується Чорноморський флот Росії.

Путін в одній зі своїх промов про Крим назвав Херсонес «російською спадщиною», зокрема використовуючи це як виправдання для анексії. Тобто, з одного боку, статус об'єкта ЮНЕСКО має надавати додаткові гарантії, з іншого – навпаки, може привертати небажану увагу у збройному конфлікті.

18 березня 2022 року Комітет з охорони культурної спадщини ЮНЕСКО на позачерговому засіданні ухвалив декларацію щодо війни в Україні. Крім того, ЮНЕСКО розробило план дій у надзвичайних ситуаціях, виконання якого фінансується на \$30 млн. Цей план охоплює обладнання для захисту

пам'яток і творів мистецтва, розподіл понад 50 тис. комп'ютерів, щоб учителі продовжували працювати дистанційно, а також надання десятків шоломів і куленепробивних жилетів журналістам, які працюють у зонах бойових дій.

ЮНЕСКО профінансувало закупівлю обладнання для чотирьох українських музеїв, які постраждали від російської атаки на столицю 10 жовтня 2022 року. Серед них – музей Ханенків, музей Тараса Шевченка, музей «Київська картинна галерея» та Науково-природничий музей НАН України.

Також організація відкрила збір на свою діяльність в Україні та скерувала кошти Надзвичайного мистецького фонду для підтримки українських митців. Зокрема, спільно з ГО «Музей сучасного мистецтва» в червні 2022-го фонд отримав від ЮНЕСКО \$100 тис. і почав надавати гранти українським митцям.

Окрім того, у травні 2023-го Надзвичайний фонд спадщини ЮНЕСКО виділив Мінкульту \$1,5 млн на цифровізацію культурної спадщини України.

То чи є користь від ЮНЕСКО?

ЮНЕСКО не має повноважень визначати якусь державу агресором, тому часто «висловлює занепокоєння». За це йому закидають бездіяльність. Юристи пояснюють: занепокоєння ЮНЕСКО означає, що організація звернула увагу на якусь ситуацію. Стався обстріл, є пошкодження – інституція відреагувала стурбованістю, отже, буде моніторити цей випадок. І це вже не просто ситуація в Україні – інцидент стає важливим для міжнародної спільноти. Для юридичного ж процесу велике значення мають документи, підготовлені ЮНЕСКО. Крім того, занепокоєння означає, що в майбутньому ЮНЕСКО планує допомагати у відновленні пам'ятки.

За словами експертів, реституція культурних цінностей, відновлення пошкоджень, розшук незаконно вивезених культурних цінностей тощо потребуватиме зусиль не лише України, але й усієї міжнародної спільноти. Саме ЮНЕСКО має очолити ці процеси.

ЮНЕСКО нарахувало всього по Україні 274 пошкоджені об'єкти (з 24 лютого 2022 року). Водночас Україна зафіксувала понад 2000 пошкоджених об'єктів культурної інфраструктури. Підрахунки різняться через різні способи перевірки: ЮНЕСКО верифікує дані за власною методикою.

Матеріал подано за джерелами:

1. Кузьменко Ю. Навіщо світу ЮНЕСКО? Про історію, функції, конкретні дії організації та позицію щодо України (експлейнер). *Суспільне. Культура*, 7 серпня 2023. URL: <https://suspilne.media/culture/545491-naviso-svitu-unesko-pro-istoriu-funkcii-konkretni-dii-organizacii-ta-poziciu-sodo-ukraini-eksplejner/>.

2. ЮНЕСКО (UNESCO). *Сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/spivrobotnytstvo-z-mizhnarodnymy-organizatsiyamy/yunesko-unesco/>.

ДЕНЬ ЗАЛІЗНИЧНИКА УКРАЇНИ

Своє професійне свято залізничники України відзначають на початку останнього осіннього місяця, а саме 4 листопада. Ініціатором цієї дати в українських календарях виступила Львівська залізниця. 4 листопада, у далекому 1861 році, коли сучасний український Львів знаходився під протекцією Австро-Угорської імперії, на залізничний міський вокзал прибув перший пасажирський состав, що носив назву «Ярослав». За сучасними мірками це був справжній поїзд міжнародного сполучення, що відкрив сучасну історію української залізниці. Він курсував між Віднем і Львовом, перетинаючи міста Краків і Перемишль. Цей день вважають початком історії залізниць в Україні. Ділянка залізниці Одеса–Балта, яку було прийнято вважати початком зародження залізничного транспорту в Україні, була побудована на 5 років пізніше від лінії Перемишль–Львів.

Професійне свято залізничників, враховуючи значення залізничного сполучення для розвитку державної економіки і промисловості, було відоме ще з дореволюційних часів. У царській Росії цей день був установлений з 1896 року згідно з наказом № 68 міністра шляхів сполучення і відзначався 28 червня за старим стилем або 9 липня за новим стилем.

За радянських часів свято було встановлене на 30 липня. У 1940 році Всесоюзний день залізничника був перенесений на першу неділю серпня, а з початку 80-х перейменованій на День залізничника.

У незалежній Україні свято продовжували відзначати в першу серпневу неділю. Так тривало включно до 2002 року. Потім, у зв'язку з клопотанням нового генерального директора шляхів сполучення Георгія Кірпи цей день був перенесений на 4 листопада. Відповідний Указ Президента був підписаний 11 грудня 2002 року.

Працівники українських залізних доріг щодня вкладають свою працю і діляться своєю любов'ю у справі, яка служить на благо всієї української держави. Розвиток залізничниці є доказом невід'ємного економічного зростання. Залізниці донині залишаються ефективним транспортним

сполученням, і все це завдяки копіткій праці наших залізничників.

Сьогодні АТ «Укрзалізниця» – найбільше стратегічне підприємство України, що є основною логістичною мережею для вантажів і пасажирів як всередині країни, так і в міжнародному сполученні. В умовах війни компанія забезпечує пасажирські перевезення та критично важливу частку вантажних перевезень. «Укрзалізниця» модернізує підхід до вантажних перевезень за економічної підтримки держави, створює медичні евакуаційні вагони для перевезення поранених, здійснює спеціальні перевезення перших осіб та дипломатів більшості цивілізованих країн світу в рамках проекту «Залізні дипломатія», змінює власну інфраструктуру відповідно до програми безбар'єрності та впроваджує політику українізації залізниці.

АТ «Укрзалізниця» здійснювала від початку повномасштабного вторгнення та продовжує за необхідності здійснювати заходи щодо евакуації населення, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення. Від початку повномасштабного вторгнення було евакуйовано більше 4 млн пасажирів, з яких 1 млн дітей, а також 120 тисяч тварин.

Цікаві факти про залізниці світу:

- У 1804 році англієць Річард Тревітік винайшов перший поїзд із локомотивною тягою. Пасажирський вагон там теж був. Але нічого, крім посмішок на обличчях глядачів, він не викликав. У нього просто не наважувалися сісти.

- Епопея пасажирських магістральних поїздів розпочалася 15 вересня 1830 року, коли з Ліверпуля до Манчестера вирушив поїзд, що вмщав уже не тільки посмілих пасажирів, а й перший у світі поштовий вагон.

- До подорожей на поїздах ми вже давно звикли. Але всього якихось 200 років тому ревучий і свистячий паротяг, що мчить кудись із нечуваною швидкістю, та ще й без допомоги коней, здавався не інакше як винаходом диявола. У деяких країнах владі довелося докласти великих зусиль, щоби люди почали користуватися дивовижним на ті часи транспортом.

- На початку ХХ століття у Франції видали закон, що забороняє цілуватися на вокзалах. Довгі й сентиментальні прощання були причиною постійних затримок відправлень, тому влада вирішила вдатися до таких радикальних методів. До речі, закон діє й сьогодні.

- Одного разу стався випадок зіткнення абсолютно різних видів транспорту – поїзда й пароплава. Озеро Огайо в США вийшло з берегів і затопило залізничні колії метровим шаром води. Машиніст прийняв рішення продовжувати рух по затопленому шляху, але зіткнувся з пароплавом. Очевидно, до такого повороту ні життя, ні навчання цих водіїв не готували.

- У казкового паротяга, який віз Гаррі Поттера в Академію чарів та чаклунства, є реальний прототип. Це шотландський паротяг Jacobite steam train, що з'єднує Форт-Вільям із Маллагом. Він якимось дивом дожив до нашого часу, а після зйомок фільму і зовсім перетворився на популярний

туристичний атракціон. Поїзд йде 2 години через мальовничі пагорби Хайленда, віадук Гленфіннан і вздовж узбережжя – все як у кіно. Потяг курсує з квітня по жовтень двічі на день.

- Подорож на легендарному поїзді «Ла-Трочіта» – це не тільки можливість побачити неймовірну красу аргентинської Патагонії, але й ризик стати «жертвою» пограбування. Відбувається цей зрежисований наліт двічі на рік. Туристи достеменно не знають, чи потраплять вони на той самий рейс. Їм залишається тільки сподіватися побачити бандитів, що стрибають із коней на вагони потяга, який мчить на повному ході, і відчуті потужний викид адреналіну. Хоч усі і прекрасно розуміють, що це спектакль, нервам усе ж лоскотно.

- Одна з ділянок трансавстралійської залізниці, що простягається на 478 км, прокладена по прямій лінії через рівнину Налларбор. Це найдовший у світі залізничний шлях без єдиного повороту.

- Цінхай-Тибетська залізниця є найбільш високогірною залізницею у світі. Вона пролягає через гірські райони Гімалаїв. Найвища точка залізничного шляху розташована на висоті 5 072 м. Вагони поїздів обладнані спеціальними кріслами із системою подавання кисню. Для кожного пасажирів передбачена киснева маска на випадок розгерметизації вагона. На цьому шляху трапляються досить довгі ділянки, де просто нічим дихати.

- У тайландській провінції Самутсонгкхрам є ринок «Меклонг», який буквально захопив залізничну колію. Торговельні ряди стоять прямо на рейках, а залізничне полотно навіть не видно під ногами продавців і покупців. Але як тільки лунає сигнал поїзда, що наближається, усі миттю пересуваються разом із товаром і прилавками, розчищаючи колію. Місцеві до цього звикли, вони давно не звертають ніякої уваги на незручності, але для туристів це неймовірне видовище й кілька цікавих кадрів у колекцію.

- На Алясці є потяг під назвою «Hurricane Turn», що курсує на 93-кілометровому маршруті. Він не зупиняється за розкладом на станціях, але його можна загальмувати помахом білої тканини в будь-якій точці маршруту.

- Запізнення японського поїзда всього на одну хвилину – нечувана подія, що несе за собою значні штрафи для машиністів. Таке відбувається вкрай рідко і призводить до серйозних збоїв у розкладі через щільний трафік на залізниці. Але якщо запізнення все-таки відбулося, то в пасажирів просять вибачення і видають офіційні папери для пред'явлення начальству в разі несвоєчасного приходу на роботу.

Цікаві факти про українську залізницю

➤ Два квитки на одне місце – займає той, хто прийшов першим: якщо у системі продажу квитків сталася помилка, і на одне місце продано два квитки, за правилами перевезення «Укрзалізниці» його займає той, хто прийшов раніше. Другому пасажирові повинні надати місце в іншому купе або вагоні відповідного класу, якщо такі є в наявності. Якщо таких місць немає, то пасажир повинні розмістити в вагоні класом вище (без доплати)

або класом нижче (з відшкодуванням різниці вартості квитків).

➤ Якщо пасажир проїхав свою станцію, він має право повернутися безоплатно. За правилами перевезення «Укрзалізниці», якщо пасажир проїхав свою станцію, складається акт за підписом начальника поїзда, провідника вагона і пасажирів, який засвідчується штампом начальника поїзда. Цим актом пасажирів надається право повернутися до станції призначення безкоштовно.

➤ Поїзд №045/046 «Закарпаття» за маршрутом «Ужгород – Лисичанськ – Ужгород» – найдовший за всю історію «Укрзалізниці». Його протяжність становить 1683 кілометрів. У дорозі поїзд знаходитиметься 32 години 35 хвилин і зупинятиметься на 43 станціях. Основні з них – Мукачеве, Воловець, Славське, Львів, Київ, Суми, Харків, Кременна, Сватове. Приблизний час руху становить 27,5 годин, а сумарний час стоянок по шляху – близько 5 годин.

➤ Залізничні колії в Україні ширші ніж світовий стандарт. Найпоширенішою у світі шириною колії є 1435 мм (4 фути та 8,5 дюймів). Таку колію мають 60 % залізниць світу, зокрема залізниці Північної Америки, Китаю і Європи (за винятком країн СНД, Балтії, Фінляндії, Ірландії, Іспанії і Португалії). В Україні ж наразі експлуатуються колії шириною 1520 мм. Саме тому Україна шукає шляхи залучення європейських інвестицій з метою зміни ширини залізничної колії до світового стандарту.

➤ 24 травня 2018 року офіційно відкрили новий двоколіїний Бескидський тунель, який належить до 5-го Пан'європейського транспортного коридору (Італія – Словенія – Угорщина – Словаччина – Україна). Це – другий за довжиною (після Лутугинського) залізничний тунель в Україні. Загальна довжина тунелю становить 1 764,5 м. Він пробитий у товщі Кросненської зони, в якій чергуються пісковики та алевроліти з кутами падіння пластів 65–80° і пролягає на глибині 180 м від поверхні Бескидського хребта; висота пролягання тунелю над рівнем моря – 800 метрів.

➤ У 2018 році Укрзалізниця вперше за 20 років оновила логотип. Новий логотип Укрзалізниці складається з букв УЗ і символу рухомого локомотива, що символізує рух компанії вперед.

Сьогодні залізничники бережуть свій фронт, сполучають міста й з'єднують людей, вдень і вночі роблять усе, аби поїзди йшли за розкладом. Це 220 тисяч людей, які, попри будь-які небезпеки, працюють для того, щоб

могла працювати держава, наше суспільство, наша економіка. Це і машиністи, і зв'язківці, і енергетики, провідники та диспетчери, чергові на станціях і багато інших спеціалістів – усі вони забезпечують комфорт і безпеку пасажирів та вантажів.

Матеріал подано за джерелами:

1. День залізничника: історія, цікаві факти та сьогодення. URL: <https://artpriz.com/den-zaliznychnyka-istoriya-tsikavi-fakty-ta-sohodennya.html>.
2. День залізничника України. URL: <https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=276&year=2024>.
3. 10 маловідомих фактів про «Укрзалізницю», які вас здивують. URL: <https://rubryka.com/article/10-faktiv-ukrzaliznytsya/>.
4. Укрзалізниця. URL: https://uz.gov.ua/about/general_information/.
5. Цікаві факти про залізницю та залізничний транспорт. URL: <https://tut-cikavo.com/tekhnohii/transportni-zasoby/1112-tsikavi-fakti-pro-zaliznitsyu-ta-zaliznichnij-transport>.

4 листопада

**АВТОР ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСНОГО СЛОВНИКА
(до 140-річчя від дня народження Григорія Голоскевича)**

Григорій Костянтинович Голоскевич (1884–1934) – один із найвидатніших українських мовознавців, лексикограф, діалектолог, автор найпершого і найповнішого орфографічного словника української мови, громадський діяч часів Української Народної Республіки, член Української Центральної Ради.

Григорій народився 4 листопада 1884 року у сім'ї священника Костянтина Голоскевича у селі Супрунківці Кам'янецького повіту Подільської губернії (нині – Кам'янець-Подільський район Хмельницької області). У 1899 році хлопець закінчив Приворотське духовне училище, далі 6 років навчався у Подільській духовній семінарії (м. Кам'янець-Подільський). У період навчання в семінарії входив до напівлегального українського гуртка, організованого помічником інспектора семінарії Володимиром Чеховським

(1876–1937), який у майбутньому обіймав посаду першого прем'єр-міністра УНР. Після закінчення семінарії Григорій рік працював учителем у двокласній церковно-вчительській школі села Чернокозинці.

Допитливий юнак прагнув якісної вищої освіти, тому вирушив аж до Санкт-Петербурга. Там він вступив на історико-філологічний факультет Петербурзького університету і став учнем відомого філолога-славіста, академіка Олексія Шахматова (1864–1920), який керував лінгвістичною секцією гуртка українознавства. Під науковим керівництвом цього вченого Голоскевич досліджував подільські говірки. Його наукова розвідка пізніше була надрукована в академічні збірці.

Після закінчення університету Григорій Костянтинович впродовж 1911–1913 років учителював у середніх школах Риги, потім до 1917 року працював учителем у Петербурзі. Одночасно брав активну участь у діяльності тамтешніх центрів української діаспори – Українського клубу і осередку Товариства українських поступовців. У 1914-му став членом, а згодом і очільником Благодійного товариства видання дешевих загальнокорисних книжок. Керував видавництвом «Слово».

У березні 1917 року Голоскевич виступив співорганізатором українських громадянських акцій у Санкт-Петербурзі, членом Української національної ради, утвореної українськими громадсько-політичними організаціями міста, та її представником в Українській Центральній Раді, обраним на Всеукраїнському національному конгресі. Деякі джерела називають Голоскевича одним із провідників українського національного руху в Петербурзі.

У серпні 1917-го Григорій Костянтинович переїхав до Києва. Належав до УРДП (згодом – Української партії соціалістів-федералістів). У вересні–жовтні 1917 очолював відділення середніх шкіл Генерального секретаріату освіти, 1918 – видавничий відділ Міністерства народної освіти УНР. Деякий час вчителював.

У квітні 1918 року Голоскевич розпочав роботу у правописній комісії при Міністерстві народної освіти. У 1919-му став співробітником історико-філологічного відділу Всеукраїнської академії наук, членом-редактором Комісії для складання словника живої української мови. Досліджував Євсєєє Євангеліє 1283 р., подільські говірки та ін. Згодом став співредактором українських наукових словників (1924–1932).

Над своєю головною лексикографічною працею – українським правописним словником – Голоскевич почав працювати задовго до цих подій. Перше видання словника побачило світ у 1914 році і мало назву «Український правописний словничок з

короткими правилами правопису». Потім його неодноразово перевидавали, але потримати останнє прижиттєве видання в руках Голоскевичу не вдалося – 17 серпня 1929 року його заарештували, а у квітні 1930-го засудили до 5 років позбавлення волі за участь у діяльності «контрреволюційної» організації «Спілка визволення України». Після тюрми відбував заслання у російському місті Тобольськ, де загинув за нез'ясованих обставин.

Український письменник Дмитро Нитченко (1905–1999) у статті «Маловідоме про Григорія Голоскевича» висунув версію, що видатний український мовознавець закінчив життя самогубством: *«Григорій Голоскевич був дуже пригноблений. Цьому сприяло ще й те, що він перед арештом приготувався оформити своє одруження, але арешт все ліквідував. Після вироку ним опанувала ще більша розпука й апатія. За вироком він дістав 5 років суворої ізоляції, з яких три роки пробув у Ярославській в'язниці, а потім його вислали на заслання до Тобольська.*

Фактична дружина Голоскевича, що лишилась у Києві, збиралась поїхати на відвідини до нього, але незабаром дістала пакунки з речами чоловіка, а потім і телеграму, ніби від господаря, в якого він жив. В телеграмі сповіщалося, що Голоскевич помер від хвороби серця. Це було, як розповідав К. Титаренко, восени в 1934-му році. Вибравши таки час, дружина Голоскевича поїхала сама до Тобольська, щоб хоч упорядкувати могилу. Там вона довідалась, що речі й телеграму надіслав їй сам Голоскевич, і що в день смерті його запросили знайомі до театру, але він відмовився. А увечері, розрахувавшись з господарями за мешкання, він лишив якийсь лист до НКВД, куди мусив трохи не щодня ходити на реєстрацію, й пішов з дому. Не витримавши поневірянь і систематичних викликів до НКВД, він покінчив життя самогубством (повісився) вночі у міському парку».

Григорій Костянтинович був реабілітований у 1989 році. Його словник у радянські часи був заборонений, лише після здобуття незалежності України почали виходити друком репринтні видання цієї перлини української лексикографії 1924 року.

Матеріал подано за джерелами:

1. Осташко Т.С. Голоскевич Григорій Костянтинович. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Goloskevych_G.

2. Фетісова О. До 135-річчя від дня народження українського мовознавця Григорія Голоскевича. Музей книги. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олеся Гончара. URL: <https://museum.lib.kherson.ua/do-135-richchya-vid-dnya-narodzhennya-ukrainskogo-movoznavtsya-grigoriya-goloskevicha.htm>.

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ НАУКИ

10 листопада

**Всесвітній день науки
за мир та розвиток
(World Science Day for
Peace and Development)**

Ще з давніх-давен людей цікавило, як влаштований світ і все, що їх оточує. Для людей, які сприяли та сприяють розвитку науки, присвячений Всесвітній день науки.

Більшості своїх досягнень людина зобов'язана закладеній у неї Богом здатності до спостереження, аналізу й розумінню явищ, що відбуваються навколо неї в просторі та часі. Систематизуючи отримані знання, людство помітило, що ці знання можна не тільки зберігати, передавати з покоління до покоління, але й доповнювати, розвивати й уніфікувати. Так з'явилася наука.

Ніхто не знає, коли саме це відбулося чи яка саме наука першою з'явилася на світ, однак достеменно відомо, що до цих пір людству так і не вдалося вичерпати всю багатогранність напрямів і потенціалу людського пізнання.

Наука завжди сприяла прогресу суспільства. Робота над підвищенням усвідомлення світовою громадськістю практичної користі науки для всіх поколінь вимагає зусиль насамперед з боку наукового прошарку нашого суспільства, але без підтримки основної частини суспільства може бути повністю знівельована. У зв'язку з цим в 1999 році на Всесвітній науковій конференції в Будапешті вирішили започаткувати Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку (World Science Day for Peace and Development), проте офіційне підтвердження події відбулося у 2001 році на Генеральній конференції ЮНЕСКО. У глобальному масштабі свято вперше відзначили 10

листопада 2002 року, і відтоді щорічно широко відзначають у всьому світі. Свято підкреслює значну роль науки в суспільстві.

Нагадаємо, що День науки в Україні відзначають у третю суботу травня, а 11 лютого святкують Міжнародний день жінок і дівчат у науці.

У Всесвітній день науки під егідою ЮНЕСКО проводять цілий ряд різноманітних заходів, спрямованих як на роботу з науковими та навчальними колективами, так і на тісну взаємодію з урядовими організаціями. Мета цих зусиль – поширення знань про науки для всіх верств суспільства. Це не тільки сприяє популяризації тих чи інших наукових напрямів і технологій, але й багато в чому позбавляє суспільство від деструктивного непорозуміння, зміцнюючи довіру і спонукаючи до позитивного прогресу.

Сьогодні наука відіграє одну з головних ролей у світі. Головними функціями, які здійснює наука щодо суспільства, є:

- когнітивна функція – розвиток знань про навколишнє середовище, соціум і людей;
- практична та навчальна функція – упровадження нових технологій у продуктивній сфері суспільства та розробка нових технологій освіти;
- ідеологічна функція – класифікація знань про навколишній світ, суспільство та людство.

Наука допомагає вдосконалити знання та все глибше розуміти все те, що відбувається навколо. Саме завдяки їй суспільство не деградує, а розвивається, а це, як відомо, запорука успіху.

Наука та люди, що її творять, є основою інтелектуального потенціалу нації та її майбутнього. Наука докорінно змінила суспільство, вона орієнтована на поліпшення та збереження життя, тому використання наукових досягнень – запорука гарного майбутнього та надійного суспільного розвитку й миру.

Наукові відкриття, творча, інтелектуальна діяльність – основа і рушійна сила наукового прогресу, важлива складова процвітання держави. Тому як ніколи сьогодні актуальні слова Вінстона Черчилля: «Тільки наука здатна розширювати кордони кожної держави, не звужуючи кордони сусідів, і збільшити добробут кожного народу, нічого не забираючи в інших».

Українці – працююча й талановита нація, і перелік винаходів, який є заслугою наших співвітчизників, цьому доказ. На жаль, не завжди повністю реалізувати себе наші вчені можуть саме в Україні, але і за її межами вони вигідно виділяються в науковому світі:

1. Ігор Сікорський є винахідником першого у світі чотиримоторного літака та першого в історії серійного гелікоптера. Сьогодні залучені до рятувальних робіт гелікоптери рятують тисячі людських життів. Український винахідник більшу частину свого життя працював у США, проте ніколи не забував про своє коріння, що показує його лист Василеві Галичу 1933 року,

де він писав: «У мого роду, що виник у селі на Київщині, де мій дід та прадід були священниками, виключно українське походження».

2. До 1814 року через вилучення меду з вуликів тогочасні пасічники практично винищували бджіл димом, революційним стало відкриття мешканця Чернігівщини Петра Прокоповича, який винайшов перший у світі рамковий вулик і тим самим започаткував раціональне бджільництво. Сьогодні рамкові вулики використовують мільйони пасічників по всьому світі.

3. У Львові 1853 року місцеві аптекарі Ян Зег та Ігнатій Лукасевич винайшли гасову лампу, яка відіграла важливу роль в розвитку людства. Того ж року у львівському госпіталі була проведена перша в історії термінова нічна операція при гасовій лампі. Понад п'ятдесят років гасові лампи були основним джерелом світла як в оселях, так і на вулицях міст.

4. Мало кому відомо, що поштовий індекс винайшли в Україні. Перші поштові індекси мали в собі число, яке означало місто, всередині букву «У», яка означала «Україна», та ще одне число, яке відповідало меншому поштовому району.

4. Завдяки конструкторам київського підприємства імені Антонова на світ з'явився справжній велетень та привід для гордості – Ан-225 «Мрія», із максимальною злітною масою 640 т, що став найважчим транспортним літаком у світі. До появи «Мрії» найбільшим у світі літаком був Ан-124 «Руслан», та літак Ан-225 «Мрія» міг взяти на борт два Ан-124 «Руслан». Для порівняння, третій за вантажопідйомністю (після Ан-124 «Руслан») американський військово-транспортний літак С-5 Galaxy має максимальну злітну масу 381 т.

У 2004 році Міжнародна федерація повітроплавання внесла Ан-225 до Книги рекордів Гіннеса за його 240 рекордів із перевезення важких вантажів.

27 лютого 2022 року Ан-225 був знищений в ангарі під час боїв за аеропорт Гостомель у ході широкомасштабного російського вторгнення в Україну.

Україна планує відбудувати «Мрію». На сьогодні АТ «Антонов» завершив дефектацію знищеного літака Ан-225 «Мрія», яку потрібно було

провести якомога швидше, щоб зберегти вцілілі деталі. Підприємство завершило всі термінові роботи й продовжить відновлення найбільшого у світі літака після завершення бойових дій.

Тож у цей день бажаємо всім тільки світлих почуттів до науки і наукового середовища! Пам'ятаймо про те, що знання – це світло, а незнання нехай залишаються в минулому! З Днем науки Вас!

Матеріал подано за джерелами:

1. Винаходи українців які змінили світ. *Факт дня українською*. URL: <https://www.factday.net/7-2-vynaxody-ukrayinciv-yaki-zminyly-svit.html>.

2. Всесвітній день науки. URL: <https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=398&year=2024>.

3. Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку (World Science Day for Peace and Development). URL: <https://onmedu.edu.ua/vsesvitnij-den-nauki-v-im-ja-miru-ta-rozvitku-world-science-day-for-peace-and-development/>.

4. 10 листопада Всесвітній день науки (World Science Day). URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-vsesvitniy-den-nauki-za-mir-ta-rozvitok-302610.html>.

17 листопада

МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ СТУДЕНТІВ

Студенти – це одна з найбільш прогресивних верств суспільства в усі часи. Їх сміливість і відвага до постійного втілення новаторських ідей, тяга до справжніх ідеалів свободи не раз ставала взірцем до загального наслідування, надихаючи інших і виступаючи прикладом для майбутніх поколінь.

Міжнародний день солідарності студентів, який відзначають у всьому світі щорічно 17 листопада, яскраве тому підтвердження. Цей день приурочений події, яка сталася в окупованій нацистами Чехословаччині.

28 жовтня 1939 року студенти Карлового університету в Празі провели мирну демонстрацію на честь 21-ї річниці незалежності Чехословацької

Республіки (28 жовтня 1918 року). Тоді Чехословаччина перебувала під німецькою окупацією і була розділена на Протекторат Богемії і Моравії та Словацьку Республіку. Фашисти, побачивши непокору з боку народу захопленої ними території, цинічно розігнали цю мирну демонстрацію, застосовуючи властиву їм жорстокість, унаслідок чого був убитий Ян Оплетал, один зі студентів медичного факультету. Його похорон переріс у відкрити і масову акцію протесту.

Почалися арешти. Зранку 17 листопада 1939 року, прагнучи придушити протестний настрій народних мас, карателі оточили празькі студентські гуртожитки і заарештували понад 1200 студентів, а також ряд представників викладацького складу, з яких дев'ятеро активістів та студентів цього руху демонстративно стратили в катівнях в'язниці празького району Рузіне без суду. Решту відправили в концтабір Заксенхаузен. Побоюючись подальшого опору, за особистим наказом Гітлера всі вищі навчальні заклади Чехії були закриті до кінця війни.

У 1941 році, за два роки після цих подій, у Лондоні відбулася Міжнародна студентська рада за участі багатьох студентів-біженців з Чехословаччини. Учасники зібрання вирішили зробити 17 листопада Міжнародним днем студентів, щоб вшанувати пам'ять убитих протестувальників. Вже після Другої світової війни цю традицію підтримав Міжнародний союз студентів та низка інших організацій.

17 листопада було важливою датою не лише для Чехословаччини, а й для Греції. 14 листопада 1973 року в Афінах розпочалося студентське повстання проти диктатури «чорних полковників». Студенти Афінського політехнічного університету забарикадувались у стінах університету та захопили радіостанцію, закликаючи людей протестувати проти диктатури. 17 листопада внутрішні війська жорстоко придушили протест, використавши танк і вогнепальну зброю. Після відновлення демократичного уряду одного з винуватців силового розгону засудили до 35 років тюрми.

На цьому історія дати 17 листопада не закінчилася. У 1989 році у Чехословаччині знову пройшли студентські мітинги. Це була мирна демонстрація в пам'ять про Яна Оплетала, до якої згодом приєдналися тисячі людей. Протестувальники вигукували не лише студентські, а й антикомуністичні гасла та заклики до відставки Генсекретаря ЦК Компартії Мілоша Якеша. Студентський протест переріс у сутички: поліція жорстоко побила протестувальників, понад 500 людей отримали травми. Після інформації про жорстоке побиття студентів та чуток про одного вбитого (якого насправді не було), громадське обурення у Чехословаччині було не спинити.

Ці події допомогли спалахнути Оксамитовій Революції, яка повалила комуністичний режим в Чехословаччині. Сьогодні в Чехії та Словаччині 17 листопада відзначають День боротьби за свободу і демократію разом із Днем студента, який тепер святкують у багатьох європейських країнах.

Ще кілька років тому відзначали День студента і 25 січня. Однак ця дата не має нічого спільного з європейським студентством, а стосується тільки країни-агресора РФ. День студентів у росії прив'язаний до дня заснування Московського університету в Тетянин день 1755 року (12 січня за новим стилем, 25 січня за старим стилем). Однак Україна наслідує не російські імперські практики, а європейські, тому вітає студентів зі святом 17 листопада.

Українська спільнота, відчуваючи глибоку відданість принципам демократії, з ініціативи студентської молоді, приєдналася до цієї міжнародної ініціативи і закріпила в своєму законодавстві День студента, що відзначається 17 листопада за Указом Президента України від 16 червня 1999 року № 659/99.

У цей день щиро бажаємо всім студентам завжди бути переможцями, не втрачати дух свободи і впевнено дивитися в завтрашній день! З Міжнародним днем студентів!

Матеріал подано за джерелами:

1. Барсукова О. Пам'ять про протести: як з'явився День студента і коли його варто відзначати. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/koli-vidznachayut-den-studenta-i-yaka-istoriya-cogo-svyata-304365/>.

2. Міжнародний день студентів. URL: <https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=295&year=2024>.

21 листопада

ДЕНЬ ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ

День Гідності та Свободи встановлений згідно з Указом Президента від 13 листопада 2014 року. Відзначається щороку 21 листопада.

Боротьба українських громадян за свої права, яка одержала назву «Євромайдан», а згодом Революція Гідності, була наймасштабнішою подією в новітній історії України й логічним продовженням обстоювання прав людини та громадянина.

21 листопада 2013 року півтори тисячі людей вийшли на площу в знак протесту проти того, що проросійський президент Віктор Янукович відмовився підписувати документ, до якого держава йшла роками: угоду про асоційоване членство України в Європейському Союзі. Уночі 30 листопада на вулиці продовжували залишатися кілька сотень активістів, переважно студентів. Їх жорстоко розігнала поліція, у відповідь на що 1 грудня в центр Києва з'їхалися сотні тисяч людей. Міліцейське свавілля скликало людей, обурених корупцією, узурпацією влади, політикою русифікації та зближення з Росією.

Євроінтеграційні гасла дали безперервному мітингу назву Євромайдан. Перетворившись на проєкт повного оновлення державної системи, він отримав назву Революція Гідності. Люди вимагали покарати винних у погромі мітингарів.

Після жорстокого побиття молоді спецпідрозділами силовиків на головній площі Києва – майдані Незалежності, протестний рух перетворився на тривалу кампанію громадянської непокори владному режиму, корупції та порушенням прав людини.

Кампанії солідарності та підтримки українських мітингарів пройшли у понад 20 країнах. Найбільші відбулися в різних містах Канади, США, Німеччини, Польщі, Великобританії, Італії та Франції. Місцеві активісти влаштували акції протесту в Австрії, Австралії, Бельгії, Грузії, Естонії, Іспанії, Португалії, Литві, Норвегії, Швеції, Чехії та багатьох інших країнах світу.

На 61-ий день Майдану на місці протестів було застрелено перших двох активістів. На той час уже було двоє загиблих за межами місць протистояння. Ще рівно місяць влада намагатиметься зачистити центр міста від протестувальників. Аж у ніч на 22 лютого 2014 року президент Янукович чартерним рейсом втік у Росію. Офіційно встановлено 107 жертв Революції Гідності. Більшість героїв Небесної Сотні померли від вогнепальних поранень 20 лютого 2014 року.

Початково у списку Небесної Сотні було 108 осіб. 2015 року слідством і вироком суду цифру уточнено. Установлено, що загибель одного із заарештованих до сотні – В'ячеслава Ворони – сталася внаслідок подій, не пов'язаних із Майданом.

Тактично Євромайдан домігся втечі президента-диктатора, відставки уряду. Після виборів Україна обрала європейський вектор розвитку – стала асоційованим членом ЄС, громадяни отримали право безвізового в'їзду в Євросоюз, унаслідок Зони вільної торгівлі з ЄС товарообіг із країнами Європи стало зростає.

Стратегічно – країна повернулася спиною до свого минулого, «тюрми народів», як у нас називали по-народному Радянський Союз, і стала лицем до цивілізованих держав.

Прем'єр-міністр Бельгії Гі Вергофстадт назвав Євромайдан найбільшою проєвропейською демонстрацією в історії ЄС. Це найтриваліший мітинг останнього часу. Безперервно простояв 92 доби. Для порівняння: 1989 року маніфестації з повалення комуністичного режиму в Чехії та Словаччині тривали 42 дні, у Румунії, які закінчилися самосудом і стратою диктатора, – 11 днів.

Цей Майдан став епіцентром кардинальних змін у країні. А зважаючи на її географічне розташування та зовнішні політичні процеси, можливо, й у регіоні. Він запустив процес не лише трансформації політичної сцени, а й соціальних і культурних перетворень. Наслідки цього вибуху гніву та сплеску гідності, що вивільнили колосальну суспільну енергію, даватимуться взнаки не одне десятиліття як у геополітичному вимірі, так і у внутрішніх соціально-політичних відносинах.

Вихід людей на вулиці в листопаді 2013 року після відмови уряду підписати угоду про асоціацію з Європейським Союзом більшість експертів визначають як цивілізаційний вибір. Продовження громадських протестів і самоорганізація суспільства у відповідь на тиск із боку держави та єднання громадян для захисту України від військової агресії на сході свідчать про надзвичайну важливість цього вибору. Три місяці тисячі людей жили на площі столиці. Вільний час і творча енергія не могли не спрямуватись у дієві товариства та цінні проєкти. Майдан обріс громадськими ініціативами, десятки з яких діють і розвиваються досі. Майданівські волонтери створили загальнодержавні волонтерські організації та благодійні фонди. Вільний університет Майдану вже пропонує курси безкоштовних відеолекцій у 30 темах. Об'єднання дипломатів «Майдан закордонних справ» стало впливовим дорадчим майданчиком у царині міжнародних відносин. Багато членів імпровізованих охоронних груп «Самооборони Майдану» зголосилися добровольцями, коли після Майдану Росія зазіхнула на українські території. Деякі сотні централізовано влились у Збройні сили України. «Канцелярська сотня» почала зі складання до купи понищених документів із резиденції експрезидента, а зараз заради гласності й нагляду оцифровує мільйони декларацій чиновників. Гурт кінорежисерів «Babylon`13» зняв понад півтори сотні спершу короткометражних, а згодом і повноформатних документальних фільмів. Тепер фіксує життя постмайданної країни. У розпал революції сформувалося розуміння історичної ваги подій. Відразу дві ініціативи зловили в майданівському повітрі розуміння, що треба збирати артефакти для нащадків. Називалися вони «Музей Свободи» та «Музей Майдану». Їхня спільна робота вилилась у створення Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції Гідності.

Революція Гідності стала трансформаційним, героїчним і драматичним феноменом для України. Український народ довів свою відданість свободі, свою гідність, заплативши, однак, за такі цінності найвищу ціну – життям 107 учасників акції протесту, Героїв України, названих Небесною Сотнею.

Україна позбулась Віктора Януковича і його близького оточення, які перманентно здавали національні інтереси країни й готові були здати остаточно, та ствердила свій європейський вектор розвитку. Кремль не полишив намагань повернути Україну в лоно своєї імперії, захопивши невдовзі після подій на Майдані Крим, окупувавши частину території Донбасу та розпочавши 2022 р. повномасштабне збройне вторгнення.

Революція Гідності відкрила вікно можливостей для якнайважливіших змін в Україні – процесу декомунізації, розвитку громадянського суспільства, що потужно заявило про себе на Майдані у вигляді численних громадських ініціатив і волонтерського руху на розбудову війська й захист держави, подальших процесів трансформації посттоталітарного суспільства в демократичне.

Матеріал подано за джерелом:

Революція Гідності. Сайт Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції Гідності. URL: <https://maidanmuseum.org/uk/storinka/revolyuciya-gidnosti>.

21 листопада

МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ ВІДМОВИ ВІД ПАЛІННЯ

Цей день – прекрасна можливість для тих, хто палить, дізнатися, чому і наскільки просто залишити це. Справа в тому, що залежності від паління не існує. Те, що курець тягнеться за наступною цигаркою, є комплексом специфічних процесів, які відбуваються в організмі людини, яка палить. Нікотин – алкалоїд піридинового ряду. Він діє як слабе знеболювальне всього 18 хвилин після випаленої цигарки. Потім курець починає більш яскраво відчувати цей процес, коли організм очищується від чадного, вуглекислого газу та інших непотрібних йому з'єднань, виводячи їх за

рахунок внутрішнього механізму обміну речовин. Всього з димом через легені в нього потрапляє близько 500 з'єднань, включаючи азот, аміак, смоли, солі важких металів, залишкові речовини, що виникли при згорянні, а час виведення надлишків залежить від ступеня їх проникнення в організм і займає період від кількох годин до кількох днів. Поганий жарт із людиною грають його власні причинно-наслідкові зв'язки, які формуються настільки варіативно, що у кожного вони буквально унікальні. Біологічна нейронна мережа безпомилково сигналізує курцю про те, що організму не так добре, він відхилився від норми і отруєний, а в причинно-наслідкових зв'язках виробляється правило ігнорування цієї обставини – моменту, що процес нормалізації проходить у штатному режимі і йому нема про що хвилюватися.

Фізичний організм людини генетично запрограмований на життя. Коли виникають загрози – він працює з ними, щоб нівелювати їх небезпеку для свого подальшого успішного функціонування. Інша справа – психологія і ті широкі можливості, які відкриті перед нами. На жаль, ми здатні обманювати життя і рідко дозволяємо собі відмовлятися від цього, вважаючи за краще виробляти альтернативні основній сигнальній системі прості рефлекси. Перенавчання нейронної пам'яті вимагає елементарної уваги, деякого часу і доступне кожному.

Нарешті, боротьба з цією згубною звичкою набуває цілком конкретних обрисів, адже ще буквально кілька десятиліть тому не можна було просунути далі простих слів. Виною цьому було практично непробивне лобі тютюнових виробників і їх елементарна жадібність.

Символічно, що Міжнародний день відмови від паління своїми витокami сягає Американської землі, континенту, з якого і почалося це тотальне лихо – звичка тютюнопаління.

У далекому 1977 році, вивчивши сумну статистику щодо ракових захворювань, цей день встановило Онкологічне Співтовариство Сполучених Штатів Америки. Було запропоновано відзначати його щорічно в кожен третій четвер листопада. Незабаром до цієї корисної ініціативи стали приєднуватися у всьому світі. А пізніше, в 1988 році, за пропозицією Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (резолуція № WHA 42.19) виник ще й Всесвітній день без тютюну, який зараз відзначається 31 травня.

Статистика ВООЗ дуже сумна. Епідемія тютюнопаління в ХХ столітті забрала з життя понад 100 мільйонів людей. У ХХІ столітті ця цифра може вирости на порядок. Близько 63 % всіх смертей на землі відбувається через неінфекційні захворювання. Тютюнопаління в цій страшній статистиці посідає стійку позицію лідера.

Метою Дня відмови від паління є активні дії щодо зниження шкідливої тютюнової залежності, що включають боротьбу проти тютюнопаління в усіх прошарках суспільства і в першу чергу в середовищі лікарів і медичного персоналу. Широке інформування суспільства про шкідливий і згубний вплив тютюну на здоров'я курця і людей, що його оточують, здатне

позитивно вплинути на самосвідомість безлічі курців. Завдяки хорошій обізнаності населення про шкоду куріння для здоров'я та доступні методи позбавлення від цієї шкідливої звички багато громадян прагнуть позбутися згубної нікотинової залежності.

Деякі люди не усвідомлюють всієї тяжкості наслідків від вживання тютюну для свого здоров'я і здоров'я своїх дітей. У більшості випадків це є результатом відсутності переконливої інформації, а також наслідком інформаційної протидії з боку тютюнових компаній. У зв'язку з цим ВООЗ та ряд міжнародних громадських та медичних організацій пропонують урядам країн, що приєднуються до цієї боротьби, захищати політику своєї суспільної охорони здоров'я від будь-яких інтересів тютюнової промисловості, прийняття податкових і цінових заходів зі скорочення попиту на тютюнові вироби, законодавчий захист своїх співгромадян від впливу тютюнового диму. Крім того, пропонуються прямі державні регуляторні дії з контролю над складом тютюнових виробів і їх публічного оприлюднення:

- заходи з регулювання маркування та упаковки тютюнових виробів, з метою попередження людей про небезпеку цієї шкідливої звички⁴
- заборона стимулювання продажів і реклами, а також можливості спонсорства тютюнових компаній;
- повсюдне надання кваліфікованої допомоги тим, хто вирішив позбутися від цієї шкідливої звички.

Критика цих починань також існує. Наводяться аргументи та обвинувачення в цинізмі. Серед аргументів критики, наприклад, легалізація вживання марихуани в деяких розвинених країнах. До того ж, за рахунок астрономічного збільшення цін на тютюнові вироби та нецільового використання отриманих таким шляхом коштів, при низькому рівні інформування про ефективні і фінансово доступні для курця методи відмови від куріння, коефіцієнт корисної дії від цих заходів для суспільства значно знижується або стає зовсім негативним.

Матеріал подано за джерелом:

Міжнародний день відмови від паління. URL: <https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=300&year=2024>.

23 листопада

ДЕНЬ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРІВ

Щороку в четверту суботу листопада Україна вшановує пам'ять жертв Голодомору 1932–1933 років і масових штучних голодів 1921–1923 і 1946–1947 років. Україна внаслідок геноциду 1932–1933 років, масових штучних голодів 1921–1923 та 1946–1947 років втратила мільйони людських життів. У 2006 році Законом України Голодомор 1932–1933 років був визнаний

геноцидом. Нашим спільним обов'язком є гідно вшанувати вбитих голодом жертв комуністичного режиму і передати пам'ять про трагедію наступним поколінням.

Президент України, підтримавши ініціативу громадських організацій, Міністерства культури і мистецтв, Державного комітету у справах релігій, Державного комітету телебачення і радіомовлення, ухвалив встановити в країні День пам'яті жертв голодомору. Спочатку Указом Президента України від 26 листопада 1998 року остання субота листопада оголошувалась Днем пам'яті жертв голодомору, потім Указом від 31 жовтня 2000 року цей день став іменуватися Днем пам'яті жертв голодомору і політичних репресій. У 2007 році, згідно з Указом Президента України, із назви цього пам'ятного дня були вилучені слова «і політичних репресій» і затверджена офіційна назва – День пам'яті жертв Голодоморів.

У 2024 році День пам'яті жертв Голодоморів припадає на 23 листопада.

Голодомор – геноцид проти Українського народу, результат спеціально організованого комуністичним керівництвом штучного голоду в 1932–1933 роках, що спричинив загибель мільйонів людей.

Упокорення голодом стало інструментом закріплення влади сталінського режиму, ліквідації верстви українських селян-господарів і перетворення їх у безправних колгоспників, а разом з тим – викорінення в Україні соціальної основи української нації. Цей злочин був ретельно продуманий, задіяні численні механізми його реалізації: через чисельні податки і збори, нереальні хлібозаготівельні плани та обшуки в українських селян відбирали харчі; заборона виїзду з населеного пункту з листопада 1932 року (так званий режим «чорних дошок») і загалом з охопленої голодом республіки від початку 1933-го їх позбавляла останніх надій на порятунок. Голодомор спричинив загибель мільйонів українців на території України та Кубані, завдав непоправного удару по ментальності та культурі, перервав зв'язок поколінь.

Найвразливішою категорією жертв Голодомору стали діти. Згідно із дослідженнями українських демографів, у той час померло понад 1,5 млн хлопчиків і дівчаток віком до 10 років.

Історична довідка

Українська революція 1917–1921 років стала переломним моментом нашої історії. Вона прискорила становлення української політичної нації та національної еліти. Національне відродження періоду Української революції було настільки сильним, що більшовики попри її поразку не могли його ігнорувати. Вони змушені були піти на створення у 1919 році квазідержави УСРР і певні поступки українському національному рухові – українізацію та НЕП. Українізація швидко досягла вражаючого успіху – розпочався український культурний ренесанс.

Проте до кінця 1920-х років в СРСР утвердився тоталітарний комуністичний режим із жорстоким придушенням і покаранням будь-якої незгоди.

Селяни з їхньою природженою повагою до приватної власності не сприйняли суцільної колективізації. Коли розпочалася конфіскація землі, майна та збіжжя, а людей силою примушували вступати до колгоспів, село повстало. У 1930 році відбулося близько 4 тис. масових виступів, у яких взяло участь близько 1,2 млн селян. За перші 7 місяців 1932 року, тобто вже в умовах голоду, в УСРР відбулося понад 900 виступів. Незважаючи на тиск партійних і державних органів, майже 500 сільських рад в Україні відмовилися приймати нереальні плани хлібозаготівель.

Улітку 1932 року через наростання спротиву Йосип Сталін з оточенням прийняв рішення про організацію в Україні штучного голоду, щоб шляхом винищення частини населення залякати інших і не «втратити Україну». Голодомор став результатом чітко спланованої політики Кремля. Безпосередньо до Голодомору призвело посилення попередньої політики визиску та введення в дію нових механізмів геноциду наприкінці 1932 року, головними із яких стало масове вилучення всього продовольства, на відміну від попереднього часу, коли забирали переважно зерно. Конфіскація вимагала мобілізації репресивного апарату, залучення робітників, державних службовців, співробітників компартійного апарату. Для вилучення продовольства створювали спеціальні загони з активістів, які обшукували сільські садиби. Від початку 1933 року ці спеціально навчені активісти забрали все їстівне у мільйонів людей, прирікши їх на смерть.

Люди почали втікати з уражених голодом територій. У відповідь влада намагалася ізолювати їх у межах окремих територій за допомогою режиму «чорних дошок». Села, занесені на «чорні дошки», оточували збройні загони міліції та радянських спецслужб. Звідти вивозили всі запаси їжі. Заборонялася торгівля та ввезення будь-яких товарів.

У січні 1933 року заборонили виїзд селян із території України та Кубані, заселеної переважно українцями. Втікачам не продавали квитки на поїзди.

Блокували дороги до міст. Тих, хто встиг виїхати, заарештовували і повертали назад. Так режим створив для значної частини населення України несумісні із життям умови. Голодуючі опинилися в замкнутому колі, повністю залежні від волі державного та партійного апарату. Жертвами Голодомору стали мільйони українців.

Навколо теми Голодомору комуністи встановили повну інформаційну блокаду, яка тривала фактично до відновлення Україною незалежності в 1991 році. Приховування інформації про злочин Голодомору може вважатися однією з ознак геноциду. Крім приховування доказів злочину та унеможливлення надання допомоги голодуючим, інформаційний вакуум переслідував і іншу мету. СРСР налагоджував за кордоном активні торговельні зв'язки, і розголос про голод в Україні міг мати негативні наслідки для налагодження міжнародних контактів та підписання контрактів. Однак окремі західні журналісти, які побували за залізною завісою тоталітаризму, публікували репортажі про злочин, доносили світові про те, що там діється насправді.

Переважна більшість свідків Голодомору, які наприкінці 1980-х наважилися вголос заговорити про ті страшні часи, у 1932–1933 роках були дітьми. Голод не лише забрав у них здоров'я, а й часто рідних чи друзів. Він забрав світлі барви їхнього дитинства, замінивши їх страхом і покорою, німим розпачем і зруйнованою вірою в людяність і добро. Лише наприкінці життя їм відкрилися справжні причини цього лиха і страшні його наслідки.

Історія Олесь Бердника

Відомому письменнику-фантасту, співзасновнику Української Гельсінської групи Олесю Берднику в листопаді 1932-го ледве виповнилося шість років. На той час його родина повернулася в родове село Кийлів на Київщину, в епіцентр голоду. Тут на його очах тихо згас дід, Трохим Дадович – просто відмовився їсти, «щоб дітям більше було». Так само голодна смерть чекала іншого діда, Василя Олександровича, який залишився на Херсонщині. Малого Олесь та його сестру від голоду врятував батько, коваль і вправний механізатор Павло Трохимович, який знайшов роботу – в сусідньому селі голова виявився чуйною людиною і допомагав людям як міг: віддавав навіть зерно, призначене для посівної, ризикуючи опинитися в таборах. Той повірив новому ковалеві і дав продуктів авансом.

Олесь Бердник чи не першим згадав про Голодомор у художній літературі незалежної України. Він оприлюднив власні спогади на початку 1990-х в автобіографічному романі «Пітьма вогнища не розпалює...».

«...Настав страшний рік. Тридцять третій.

По хатах ходили комнезамівці на чолі з представниками “згори”, забирали все, що можна було їсти: зерно, спечений хліб, борошно, картоплю, буряки, моркву. Навіть те, що варилося в печі в горшках, витягали й розбивали об землю. Відбувалося щось незбагненне, селяни падали на коліна,

благали залишити бодай якусь крихту для дітей, але групи експропріаторів були невблаганні.

Наша сусідка Оксана була вагітна. Коли грабіжники з комнезаму почали розбишакувати в хаті – витягли кашу з печі та хрьопнули її об долівку, вона сховала маленький вузлик пиона під спідницю і сіла на нього. Учасниця реквізиційної групи, (до речі, Оксанина родичка) помітила це і звеліла їй встати.

Висмикнувши вузлика з-під вагітної, вона урочисто показала його представникові центру.

– Ви тільки гляньте на цей контрреволюційний елемент!

Тоді любили висловлюватися таким високим штилем.

Оксана впала на коліна, тримаючись за вузлик пиона, плакала, звертаючи увагу на свою вагітність, але родичка була невблаганна й політично стійка: експропрійоване не віддавала.

Тоді навіть “представник”, змилостивившись, звелів:

– Оставь ей узелок! Все равно подохнет!...

...За кілька днів село почало перетворюватися в зборище понурих тіней. Люди напухали, вмирили. Трупи можна було знайти де завгодно: в полі, в лісі, на дорозі, на березі Дніпра. Пам'ятаю містичні картини: плентається вулицею конячина, тягне воза. Із-під рогожі стирчать на всі боки сині ноги. Мені цікаво, куди їх везуть, я біжу вслід за підводою. Візник зупиняється біля цвинтаря, там уже викопано велику й глибоку яму. Підходять копачі, піднімають край воза. Трупи безладно падають у яму. Звідусіль набігають здичавілі, бездомні собаки, гризуть трупи. Їх відганяють, проте безуспішно...

Мені страшно, я втікаю геть...

...Батьку інколи давали трохи борошна, вівсяні колючі коржі, висівки з проса. Ми з сестрою давилися тими одвійками, вони не лізли в горло.

Приходили якісь жінки, прохали що-небудь поїсти. Мати віддавала останнє – обрізки картоплі, залишені для посадки. Одна дівчина увивалася ласкою біля матері, все обіцяла дати їй малини, коли ягоди визріють, взамін картопляних лушпайок.

Ми через кілька днів відвідали ту дівчину, котра мешкала над річищем Дніпра. Довкола – спустошені садиби, здичавілі коти. Вибиті вікна. Ніде нікого. На полу біля припічка – вже розкладений труп дівчини. Мати голосила, кликала живих ще сусідів, щоб поховати покійну...

...І до нашої оселі завітав майже повний голод. Уже зацвіли акації, ми з сестрою їли солодкуваті суцвіття. Я пригасав, ледве пересував ноги. Приходила цілковита байдужість...

Одного вечора батько приніс із колгоспу кілька вівсяних коржів, із них стирчали гострі шпичаки. Мати хотіла їх передрібнити, щоб дати нам, батько благав дозволити йому з'їсти бодай один корж, але вона не дозволяла: від тих шпичаків уже вмерло кілька сусідів. Батько хряпнув

дверима і, не прощаючись, пропав на кілька днів. Вернувся він на четвертий день, привіз крупи, вершків, борошна. Він найнявся працювати ковалем у колгоспі, що виник на місці комуни “Ленінка”. Голова Тютюн (прекрасна, чуйна людина) дав йому трохи продуктів авансом. Це був рятунок. Мати за короткий час відходила нас із сестрою, і ми вже почали рухатися, бігати...

...Мама оповідала, що на ринках у Києві лікарі проводили лекції, пояснюючи покупцям, чим відрізняється людське м'ясо від яловичини або свинини. І сама вона ледь-ледь не потрапила під ніж “заготівельників”, обманута якоюсь меткою жіночкою, котра обіцяла їй продати шиона за невелику ціну. Треба було зайти в якийсь темний підвал, але маму зупинив нездоланий жах, вона просила: “Винесіть шионо сюди, тут розплатимося”. Жіночка зивалася вужем, запрошувала: “Та тут кілька кроків, зайдіть!” Але мама вперлася – ані руш з місця. Тоді з глибини підвалу виглянув волохатий, похмурий здоровило і злобно сказав: “Догадлива, сука! Щастя твоє!”. Мама кинулася стрімголов від того двору і кілька днів не могла отямитися від несусвітнього жаху...».

(Із книги Олесь Бердника «Пітьма вогнища не розпалює»).

У цей день маємо нагоду посилити увагу до акції «Запали свічку» – закликаємо засвітити вогник у кожній домівці – вияв нашої скорботи за жертвами і віри в те, що в майбутньому подібні трагедії не повторяться. Також о 16.00 23 листопада не забудьте долучитися разом із громадою до Загальнонаціональної хвилини мовчання.

Матеріал подано за джерелами:

1. День пам'яті жертв голодоморів. Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді. URL: <https://patriotua.org/7818-2/>.

2. День пам'яті жертв голодомору. URL: <https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=312&year=2024>.

1 грудня

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ БОРОТЬБИ ЗІ СНІДОМ

Хвороба з назвою ВІЛ/СНІД прогресує щороку та забирає життя мільйонів людей. Для неї не існує перешкод, вона однаково вражає чоловіків, жінок і дітей. На планеті 40 мільйонів людей на сьогоднішній день інфіковані ВІЛ. Хворобу СНІД викликає ВІЛ, інфікованих людей називають ВІЛ-позитивні. За даними МОЗ, які були оприлюднені на міжнародній конференції з протидії СНІДу в Нідерландах у липні 2018 року, в Україні офіційно зареєстровано 324 434 випадки ВІЛ-інфекції, у тому числі 106 642 випадків захворювання на СНІД.

У 1988 році Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) прийняла рішення – Всесвітній день боротьби зі СНІДОм буде відзначатися щорічно 1

грудня. Девіз всесвітніх кампаній проти СНІДу: «Досягнення нульової позначки: нуль нових випадків ВІЛ-інфекції, нуль випадків дискримінації, нуль смертей унаслідок СНІДу». Цей день є нагадуванням про необхідність зупинити глобальне поширення епідемії ВІЛ/СНІДу, зокрема серед молоді. Бо саме молодій людині необхідно допомогти захистити своє здоров'я, виховати відповідальність за себе, виробити стратегію поведінки в складних життєвих ситуаціях, щоб не заразитися ВІЛ-інфекцією. Сьогодні дуже важко зустріти людину, яка б не чула про ВІЛ і СНІД. Більшість, правда, впевнені в тому, що ця проблема їх не стосується. Щоб така впевненість була виправданою, щоб мати можливість надійно захистити себе і своїх близьких, необхідно знати, що являє собою ВІЛ-інфекція сьогодні, у ХХІ столітті. Адже вона охопила, подібно до вибуху, майже всі країни світу.

Проблема ВІЛ/СНІДу – це не тільки проблема закладів охорони здоров'я, це не особиста проблема ВІЛ-позитивних людей, це проблема всього суспільства. Байдушність соціуму, небажання замислюватися і відторгнення ВІЛ-позитивних людей призводить до нерозуміння масштабів питання і поширення міфів про особливості захворювання.

З історії хвороби

5 червня 1981 року Центр контролю та профілактики захворювань США (Centers for Disease Control and Prevention, CDC) повідомив про масове звернення до лікувальних закладів Лос-Анджелеса чоловіків із гомосексуальною поведінкою, серед яких виявлено пневмоцистну пневмонію (5 осіб) та саркому Капоші (28 осіб). Стурбованість епідеміологів викликало масове виявлення подібних захворювань у геїв в інших містах Сполучених Штатів.

1982 року каліфорнійські епідеміологи припустили, що причиною симптомів є невідома інфекція, яка передається при одностатевих контактах між чоловіками, тому що у 80-х роках переважна більшість випадків захворювання припадала на гомосексуалів. Це захворювання умовно назвали «гейасоційований імунodefіцит» (Gay-Related Immune Deficiency, GRID). Також у ті роки вживалася назва «хвороба чотирьох Г», оскільки була виявлена у жителів або гостей Гаїті, гомосексуалів, гемофіліків та осіб, які вживають героїн.

Незабаром епідеміологи дійшли висновку, що ця інфекція вражає не тільки гомосексуалів: аналогічне захворювання спостерігалось серед споживачів ін'єкційних наркотиків обох статей і серед хворих, яким переливали донорську кров, а також серед жінок, які мали статеві контакти з інфікованими чоловіками. Після того як було встановлено, що СНІД не є захворюванням, ендемічним лише для гомосексуалів, термін GRID був визнаний таким, що вводить в оману. Але збудник нової хвороби залишався невідомим.

У серпні 1982 року хвороба отримала свою сучасну назву: синдром набутого імунodefіциту, або СНІД (Acquired Immune Deficiency Syndrome,

AIDS). 1983 року Люк Монтаньє (Інститут Пастера, Франція), а 1984 року Роберт Галло (американський вірусолог) незалежно один від одного виділили збудника нового захворювання з рідини лімфатичного вузла інфікованої людини.

1986 року новий лімфотропний вірус нарешті отримав свою сучасну назву – вірус імунодефіциту людини, або ВІЛ. 2008 року Люк Монтаньє і його колега-співавторка Франсуаза Баррє-Сінуссі отримали Нобелівську премію з медицини та фізіології.

Відмінність між поняттями ВІЛ і СНІД

У засобах масової інформації поняття ВІЛ і СНІД інколи помилково вживаються як синонімічні. Насправді між ними існує істотна відмінність. ВІЛ (вірус імунодефіциту людини) – це збудник ВІЛ-інфекції. Він має сферичну форму, ядро утворює рибонуклеїнова кислота (РНК), а захисна оболонка забезпечує високу пристосованість для існування в організмі людини. ВІЛ належить до ретровірусів (повільних вірусів): потрапивши до організму людини, він поступово руйнує її імунну систему і з роками призводить до захворювання на СНІД.

СНІД (синдром набутого імунодефіциту) – завершальна (термінальна) стадія ВІЛ-інфекції. На цьому етапі відбувається остаточне руйнування імунної системи: втрачається здатність організму чинити опір не тільки зовнішнім інфекціям, а й умовно-патогенним (опортуністичним) мікроорганізмам, які зазвичай не викликають захворювань у людей зі здоровою імунною системою. Хворі на СНІД умирають не від ВІЛ, а від опортуністичних (супутніх) інфекцій.

Таким чином, ВІЛ – це вірус, що руйнує імунну систему, а СНІД – це комплекс захворювань, які розвиваються у ВІЛ-позитивної людини на тлі зниження імунітету. Цей вірус може жити в організмі людини багато років, не викликаючи жодних симптомів. Більше того, він може передаватися іншим людям перш ніж з'являться якісь ознаки захворювання.

Причина плутанини термінів у ЗМІ пов'язана з історією розвитку проблеми. Поняття СНІД з'явилося 1982 року, коли ще не було інформації про вірусну природу хвороби, а ВІЛ-інфекцію виявляли лише на завершальній стадії. Термін ВІЛ введено 1986 року після виділення та дослідження збудника інфекції, коли слово СНІД вже стало загальноживаним поняттям. Крім того, вважалося, що ВІЛ швидко і неухильно призводить до СНІДу, тож ці поняття ототожнювали. Сучасні способи лікування пригнічують розвиток ВІЛ-інфекції та дають змогу взагалі уникнути стадії СНІДу. Отже, нині немає жодних підстав для змішування цих термінів. Підмінювати одне іншим неприпустимо.

Стадії ВІЛ-інфекції

Клінічна картина ВІЛ-інфекції налічує чотири стадії:

1. *Безсимптомна стадія.* Не спостерігається жодних симптомів хвороби. Цей період триває від 3-х до 15-ти років. Людина клінічно здорова, але вже

через тиждень після інфікування вірус, що потрапив до її організму, може передаватися іншим людям.

2. *Хвороба за типом генералізованої лімфаденопатії.* Спостерігається стійке, тривалістю не менше трьох місяців, збільшення лімфатичних вузлів у різних місцях.

3. *СНІД-асоційований комплекс.* Знижується маса тіла, з'являється хронічна сонливість, втома, пітливість ночами, діарея, лихоманка, шкірна сверблячка, збільшення лімфатичних вузлів та селезінки, спостерігається ураження очей і слизових оболонок умовно патогенними мікроорганізмами.

4. *Власне СНІД.* За поступового руйнування імунної системи організму відбувається масивне ураження всіх життєво важливих систем людини опортуністичними інфекціями: шлунково-кишкового тракту, дихальної та серцево-судинної системи, центральної та периферійної нервової системи. Також можуть розвиватися злоякісні пухлини. Тому, якщо вчасно не почати лікування, ця стадія закінчується летальним результатом. В Україні на стадії СНІДу люди найчастіше помирають від туберкульозу, пневмонії та ракових захворювань.

Навіть якщо ВІЛ-позитивна людина почувається добре, наявність в її організмі вірусу означає, що згодом вона стане вразливою до звичайних інфекцій, з якими люди з неушкодженою імунною системою легко справляються. Для ВІЛ-позитивних людей життєво необхідно піклуватися про власне здоров'я: відмовитися від речовин, що пригнічують імунну систему (тютюну, алкоголю, наркотиків), уникати стресів, займатися спортом, добре харчуватися, вести розмірений спосіб життя. Велике значення також має регулярне відвідування лікаря-інфекціоніста в місцевому центрі СНІДу та, якщо це призначено лікарем, вчасний початок високоактивної антиретровірусної терапії (АРВ-терапії, або ВААРТ).

Шляхи передачі ВІЛ

ВІЛ міститься у біологічних рідинах інфікованої людини. Достатня для інфікування концентрація вірусу є в крові (включаючи менструальну), спермі, вагінальних виділеннях, а також у материнському молоці. Вірус гине в зовнішньому середовищі, тому може передаватися іншим людям тільки у випадку потрапляння цих рідин від інфікованої людини до кровотоку неінфікованої.

Основними шляхами передачі ВІЛ є:

- *Незахищений (тобто без використання презерватива) анальний, вагінальний або оральний секс.* ВІЛ не здатний проникати через презервативи високої якості (виготовлені з латексу або поліуретану).

- *Контакт «кров–кров».* Зазвичай цим шляхом вірус передається у випадках спільного або повторного (без стерилізації) використання обладнання для ін'єкцій, пірсингу, татуювань (наприклад, голки чи шприців), використання чужих лез для гоління, зубних щіток із залишками крові або іншого контакту з кров'ю ВІЛ-інфікованої людини.

- *Вертикальна трансмісія* – передача вірусу від матері до дитини: відбувається під час вагітності, пологів або годування груддю, якщо ВІЛ міститься у біологічних рідинах матері (крові та молоці).

ВІЛ не передається:

- повітряно-крапельним шляхом (у разі кашлю і чхання) – під час спільного проїзду в громадському транспорті, перебування в громадських місцях, навчання у школі, університеті, на робочих місцях, під час відвідування дитячого садка;

- у випадку спільного проживання в одній квартирі, кімнаті, гуртожитку;

- при рукостисканні, обіймах та поцілунках;

- під час спільних занять спортом;

- у разі контакту з потом чи слізьми;

- через їжу, приготовлену ВІЛ-інфікованою людиною;

- через посуд, одяг, постільну білизну, рушник, телефон, сидіння унітазу, інші побутові й виробничі предмети і знаряддя праці, якими користувалася ВІЛ-інфікована людина;

- через гроші;

- у разі користування басейном, душем, водоймами, відвідування лазні, сауни;

- у разі укусу комара, клопа, воші, мухи або будь-якої іншої комахи;

- через тварин.

ВІЛ-інфекція та материнство/батьківство

Дискордантні пари – це пари, у яких лише один із партнерів ВІЛ-інфікований. Вірогідність народження здорової дитини в таких парах вища у випадку, якщо ВІЛ-інфікованою є жінка.

Ризик передачі вірусу від матері до дитини під час вагітності або пологів, за умов відсутності сучасної родопомочі та лікування, становить у середньому близько 30 %. Заходи для профілактики вертикальної трансмісії вірусу включають прийняття антиретровірусних препаратів на шостому місяці вагітності, «сухий» кесарів розтин, уживання немовлям із першого дня життя профілактичного курсу АРВ-препарату в сиропі, а також штучне вигодовування дитини. Така сучасна родопоміч для ВІЛ-позитивних жінок значно зменшує імовірність передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини – до 1–5 %. Тобто здорові немовлята з'являться на світ у 95–99 зі 100 ВІЛ-позитивних мам.

Діагноз «ВІЛ-інфекція» ставлять дітям перших місяців життя після проведення аналізу крові на ДНК вірусу шляхом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР). Неінфіковані діти стоять на обліку в лікаря-інфекціоніста у СНІД-центрі до досягнення ними 18 місяців.

Сучасна медицина пропонує дискордантним парам, у яких ВІЛ-інфікованим є чоловік, запліднення без ризику ВІЛ-інфікування жінки: із сім'яного еякуляту видаляють сім'яну рідину, яка містить віруси ВІЛ.

Очищеною спермою запліднюють яйцеклітини та підсаджують жінці. Таким чином, технологія очищення сперми від вірусу дає змогу мати здорових дітей.

Ліки проти ВІЛ-інфекції/СНІДу

На сьогоднішній день не існує вакцини від ВІЛ і ліків, здатних повністю позбавити людину від вірусу, проте розроблено ефективну систему лікування, яка дозволяє знизити вміст ВІЛ в організмі, підтримати імунітет і значно поліпшити якість життя ВІЛ-позитивного. Своєчасне звернення по медичну допомогу підвищує ефективність лікування, яке включає не тільки призначення ліків, але й консультування та підтримку людей, які живуть з ВІЛ/СНІД.

Людству відомо понад 200 вірусів. Більшість із них живуть в організмі людини, і ми не можемо їх знищити, але можемо пригнічувати їх розмноження або розвиток. Саме на цьому принципі заснована високоактивна антиретровірусна терапія – ВААРТ. Сьогодні на ВІЛ можна впливати за допомогою антиретровірусних препаратів, що пригнічують прогресування ВІЛ-інфекції аж до запобігання розвитку СНІДу. В Україні АРВ-терапію та інші ліки надають ВІЛ-позитивним людям безкоштовно. Сучасну вартість лікування ВІЛ-інфекції можна порівняти з витратами на терапію діабету або серцево-судинних хвороб за такий самий проміжок часу. АРВ-препарати використовують також для постконтактної профілактики – в екстрених ситуаціях (у разі згвалтувань або після незахищеного сексу з ВІЛ-позитивною людиною), а також для запобігання професійному інфікуванню медиків.

Як дізнатися про свій ВІЛ-статус?

Не існує видимих ознак наявності ВІЛ в організмі. Тому людина може не знати про те, що вона ВІЛ-інфікована. Слід пам'ятати, що з моменту потрапляння ВІЛ в організм людини до моменту появи симптомів СНІДу може пройти понад 10 років. Тільки спеціальний аналіз крові може визначити, інфікована людина чи ні.

Важливою особливістю аналізу на ВІЛ є наявність «періоду вікна» – це час з моменту потрапляння вірусу в організм людини до можливості встановити його наявність за допомогою аналізу. У цей проміжок часу негативний результат аналізу не означає, що в організмі людини ВІЛ відсутній. Аналіз рекомендовано здавати через 3 і 6 місяців після ситуації, пов'язаної з ризиком інфікування. Варто пам'ятати, що в цей проміжок часу існує ризик передавання вірусу іншій людині.

Як захистити себе?

Утриматися від випадкових статевих стосунків.

Користуватися презервативом під час сексуальних контактів.

Не користуватися чужими лезами й зубними щітками.

Для проведення ін'єкцій використовувати лише разові шприци.

Обов'язково дотримуватися правил особистої гігієни під час манікюру,

педикюру та інших маніпуляцій, пов'язаних із можливим пошкодженням шкіри і слизових оболонок.

Не робити пірсингу й татуювань у випадкових салонах, слідкувати за стерильністю обладнання.

У разі виникнення ризикованої ситуації отримати консультацію та пройти обстеження на ВІЛ-інфекцію. Це можна зробити в обласному чи міському центрі з профілактики та боротьби зі СНІДом чи в кабінеті довіри будь-якої лікарні.

Із запитаннями та для отримання додаткової інформації також можна звернутися на Національну лінію телефону довіри з проблем ВІЛ/СНІД (0-800-500-451). Телефон довіри працює цілодобово й анонімно.

Шановні куратори!

Пропонуємо Вам перевірити, наскільки добре студенти ознайомлені з темою ВІЛ/СНІДу за допомогою наступних питань:

1. ВІЛ – це вірус, що викликає СНІД (Факт)
2. ВІЛ вражає імунну систему організму (Факт)
3. Можна заразитися ВІЛ, випивши зі склянки, якою користувався ВІЛ-інфікований (Міф)
4. ВІЛ передається при дружньому поцілунку (Міф)
5. Можна заразитися ВІЛ під час переливання неперевіреної крові (Факт)
6. Людина – носій ВІЛ може заразити свого статевого партнера (Факт)
7. Вживання алкоголю може підвищити ризик зараження ВІЛ (Факт)
8. Комарі та мухи можуть бути переносниками ВІЛ (Міф)
9. Використання одноразових шприців може захистити від ВІЛ/СНІДу (Факт)
10. Використання презервативів під час статевого контакту може зменшити ризик зараження ВІЛ (Факт)
11. Можна заразитися ВІЛ через сидіння унітазу (Міф)
12. ВІЛ – це кінцева стадія захворювання на СНІД (Міф)
13. СНІД – це респіраторна хвороба (застуда) (Міф)
14. Вірус можна виявити відразу після інфікування (Міф)
15. Медицина знайшла ліки від СНІДу (Міф)
16. Можна вберегтися від СНІДу (Факт)

Матеріал подано за джерелами:

1. 8 міфів про ВІЛ/СНІД: оральний секс, комарі й «очищення незайманою» /BBC NEWS Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46399243>.

2. Методичні рекомендації з питань ВІЛ та ЧСЧ для представників правоохоронних органів: Методичний посібник / Н. В. Козаренко, С. І. Яковенко, С. Ю. Пономарьов, Л. М. Гейдар, О. І. Мостяєв,

А. А. Ярошенко; за ред. С. П. Шеремета. Київ, 2012. 74 с.

3. Міфи та реальність про ВІЛ-інфекцію/СНІД. *Офіційний веб-сайт МОЗ*. URL: http://old.moz.gov.ua/ua/portal/pamiat_snid.html.

6 грудня

ДЕНЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Загальне професійне свято всіх українських військовослужбовців давно заслужило всенародну повагу і шану з боку офіційних державних структур усіх рівнів. Цей день приурочений до дати прийняття Закону незалежної України від 6 грудня 1991 року «Про Збройні Сили України». Саме свято – День Збройних Сил України – було встановлено у 1993 році Постановою Верховної Ради України від 19 жовтня № 3528-ХІІ.

24 серпня 1991 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про військові формування в Україні», якою визначила: «підпорядкувати всі військові формування, дислоковані на території України, Верховній Раді України; утворити Міністерство оборони України; Урядові України приступити до створення Збройних Сил України». Фактично цією постановою було покладено початок будівництва Збройних Сил України як важливого інституту держави і невід’ємного елемента її воєнної організації.

Історію будівництва Збройних Сил України можна поділити на такі основні етапи: перший етап – формування основ Збройних Сил України (1991–1996 рр.); другий етап – подальше будівництво Збройних Сил України (1997–2000 рр.); третій етап – реформування Збройних Сил України (2001–2005 рр.); четвертий етап – розвиток Збройних Сил України (2006–2011 рр.). З 2012 по 2017 роки планувалося здійснити новий етап військової реформи – реформування і розвитку Збройних Сил України. Однак у зв’язку з агресією РФ виконання заходів цього етапу було зупинено.

Восени-взимку 1991 року були підготовлені важливі документи, що стали нормативно-правовою базою формування Збройних Сил України. 11 жовтня 1991 року Верховна Рада України затвердила Концепцію оборони і

будівництва Збройних Сил України та постановила створити Раду оборони України, затвердила склад посадових осіб, які до неї входять, а також Положення про Раду оборони України.

Концепція визначала, що Збройні Сили України складатимуться з трьох видів: Сухопутних військ (Військ наземної оборони), Військово-Повітряних Сил і Сил Протиповітряної оборони (Військ повітряної оборони), Військово-Морських Сил.

Однією з найважливіших і суперечливих проблем у всьому комплексі питань військової сфери була проблема ядерної зброї. Після розпаду Радянського Союзу Україна стала власником третього за величиною ядерного потенціалу у світі. На озброєнні військових формувань в Україні знаходилося 130 міжконтинентальних ракет РС-18 на рідкому паливі з шістьма ядерними боєголовками кожна і 46 ракет РС-22 на твердому паливі з десятьма боєголовками. В усьому світі ці ракети були відомі як СС-19 та СС-24 відповідно. В Україні було також розгорнуто повітряний компонент стратегічних сил, який складала 21 бомбардувальник ТУ-95мс та 19 бомбардувальників ТУ-160 з боєкомплект до 500 крилатих ядерних ракет.

Верховна Рада України затвердила принцип без'ядерності, закріплений у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. Україна зобов'язалась вивезти до Росії ядерну зброю для її розукомплектування під спільним контролем. Виходячи з проголошених зобов'язань щодо без'ядерного статусу, Україна обрала компромісний і найбільш реальний у тих умовах шлях забезпечення своєї безпеки – шлях ядерного роззброєння в обмін на спільний контроль за цим процесом, фінансову компенсацію і гарантії національної безпеки.

6 грудня 1991 року Верховна Рада України приймає надзвичайно важливі для військового будівництва закони – «Про оборону України» і «Про Збройні Сили України». Того ж дня було затверджено текст Військової присяги. 3 січня 1992 року розпочався процес приведення до добровільної присяги на вірність народові України дислокованих на українській території військ.

Указом Президента України від 5 квітня 1992 року на базі сил Чорноморського флоту почалося формування органів управління Військово-Морських Сил України.

У червні 1992 року Верховна Рада України ратифікувала Договір про звичайні збройні сили в Європі, яким визначалися максимальні рівні озброєння і військової техніки для України. Необхідно було скорочувати кількість танків на 5300 одиниць, бойових броньованих машин – на 2400 одиниць, бойових літаків – на 477 одиниць. До реалізації цих завдань Україна приступила вже 18 серпня 1992 року.

1993 року на базі Військово-Повітряних Сил України та Військ Протиповітряної оборони України розпочалося формування єдиного виду Збройних Сил України – Військ Повітряної оборони. Остаточне їх

об'єднання передбачалося завершити до 30 листопада 1995 року. Було прийнято Постанову «Про загальну структуру, чисельність та матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України», якою було визначено чисельність Збройних Сил України – 455 тис. військовослужбовців.

У 1994 році закінчилося міждержавне переміщення військових кадрів. З України в інші держави було переведено близько 12 тис. офіцерів і прапорщиків, понад 33 тис. повернулося на Батьківщину, у тому числі 27 982 офіцери. За рахунок розформування деяких частин, удосконалення організаційно-штатної структури чисельність Збройних Сил України станом на кінець 1995 року було скорочено до 400 тис. осіб.

На 1 червня 1996 року Україна завершила процес свого ядерного роззброєння, на її території не залишилося жодного ядерного боєзаряду або боеприпасу.

Підсумовуючи перший, найскладніший етап будівництва Збройних Сил України (1991–1996 рр.), слід зазначити, що незважаючи на різноманітні труднощі, були закладені основи національного війська незалежної держави: за короткий термін були створені Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України, види Збройних Сил України, системи управління, підготовки і всебічного забезпечення військ (сил) тощо.

Із затвердженої в січні 1997 року Державної програми будівництва та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року розпочався другий етап військового будівництва в Україні. Були затверджені Положення «Про Міністерство оборони України» та «Про Генеральний штаб Збройних Сил України», що було не лише подальшим упорядкуванням їх повноважень і відповідальності, але й важливим кроком на шляху становлення демократичного цивільного контролю над оборонною сферою.

На початку червня 1997 року нарешті було вирішено одне з найбільш складних питань – питання про Чорноморський флот. Було підписано Угоду про статус, умови та термін перебування Чорноморського флоту РФ на території України. 1 серпня 1997 року Україна вперше святкувала День Військово-Морських Сил України.

З 1998 року запроваджена нова система військово-адміністративного розподілу території України. Замість військових округів було утворено оперативні командування. Функціонально вони стали оперативно-стратегічними об'єднаннями, призначеними для виконання як у мирний, так і у воєнний час оперативних, мобілізаційних завдань і завдань територіальної оборони у встановлених для них межах, а також технічного, тилового, медичного та інших видів забезпечення військ (сил), що знаходяться на їх територіях, незалежно від відомчої підпорядкованості.

Станом на 31 грудня 1998 року була затверджена чисельність Збройних Сил – 320 тис. військовослужбовців і 100 тис. працівників; на 31 грудня 1999 року – 310 тис. військовослужбовців і 90 тис. працівників.

Період виконання Державної програми реформування та розвитку

Збройних Сил України (2001–2005 рр.). можна вважати третім етапом будівництва Збройних Сил України.

Уведено посади головнокомандувачів видів Збройних Сил України.

22 березня 2001 року ВР України прийняла Закон «Про розвідувальні органи України». Це логічно завершило тривалий етап обговорення та ввело у правову сферу діяльність спеціальних органів державної влади, серед яких – розвідка Збройних Сил України.

У 2002 році було завершено розформування 43 Ракетної армії. Цим Україна ще раз продемонструвала світовій спільноті обов'язковість у дотриманні міжнародних зобов'язань із без'ядерного статусу держави.

Головні командування видів Збройних Сил України були переформовані у командування видів з відповідною оптимізацією їх структури та чисельності. З трьох оперативних командувань залишилися два (Західне та Південне), а північне оперативне командування переформовано в територіальне управління «Північ». Загальна чисельність особового складу Збройних Сил України станом на кінець 2005 року складала 245 тис. осіб, у т.ч. 180 тис. військовослужбовців. Співвідношення між видами Збройних Сил становило: Сухопутні війська – до 40 %; Повітряні Сили – до 24 %; Військово-Морські Сили – до 8 %; органи військового управління, військові навчальні заклади, установи – до 28 %.

Загалом упродовж 2001–2005 років було проведено близько 16 тис. організаційних заходів з реструктуризації Збройних Сил.

Четвертий етап будівництва Збройних Сил України розпочався у 2006 році з виконання завдань, визначених Державною програмою розвитку Збройних Сил України на 2006–2011 роки.

Відповідно до Указу Президента України від 1 лютого 2007 року «Про затвердження Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України» розпочалося впровадження служби у військовому резерві Збройних Сил України.

У 2009 році розширено коло осіб, які мають право вступу на військову службу за контрактом. Створено 25 територіальних центрів комплектування військовослужбовцями служби за контрактом.

Головною подією 2010 року, яка визначально вплинула на безпекову ситуацію, стало оголошення Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» позаблокового статусу України.

У квітні 2011 року Указом Президента України затверджено Положення про Міністерство оборони України та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України, у яких конкретизовано завдання цих органів.

Удосконалено систему військової освіти та науки. Створено потужні видові навчально-наукові центри, до складу яких входять навчальні підрозділи (факультети, кафедри академій (університету), коледжі сержантського складу) та наукові підрозділи (наукові центри). Це дозволило зосередити на єдиних навчальних базах підготовку, перепідготовку та

підвищення кваліфікації військових фахівців усіх рівнів військового управління, забезпечити інтеграцію військової освіти та науки, зменшити бюджетні видатки на їх утримання.

У 2005 році створено Громадську раду при Міністерстві оборони України, у 2009 – Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України, Ради сімей військовослужбовців Збройних Сил України.

Загалом протягом 2006–2011 років удосконалено структуру та скорочено чисельність Збройних Сил, сформовано корпус швидкого реагування Сухопутних військ, реформовано систему військової освіти, кадрового і медичного забезпечення, розширено сферу діяльності міжнародного військового співробітництва. Чисельність Збройних Сил зменшено з 245 тис. до 192 тис. осіб. Кількість вищих військових навчальних закладів і військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів зменшено з 60 до 31. Зріс масштаб навчань з органами військового управління, військами (силами). Проведено сім основних широкомасштабних навчань (тренувань).

Проведено 4,3 тис. заходів міжнародного військового співробітництва. У період 2006–2011 років понад 23 тис. військовослужбовців взяли участь у 95 міжнародних навчаннях (52 – за межами України, 43 – в Україні). Майже 6 тис. військовослужбовців виконували миротворчі завдання у складі 13 миротворчих місій в 11 країнах світу.

Прийнято на озброєння 112 нових і модернізованих зразків озброєння та військової техніки. Закуплено понад 1300 нових і модернізованих основних зразків ОВТ та понад 7 тис. одиниць іншого військового майна.

Введена нова система харчування (через структури підприємницької діяльності) 100 % військових частин (установ) Збройних Сил.

У червні 2012 року схвалені нові редакції Воєнної доктрини України та Стратегії національної безпеки України. На підставі Стратегічного оборонного бюлетеня України Указом Президента України затверджена Концепція реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року, прийняття якої ознаменувало новий етап військової реформи. Головною метою військової реформи є створення у короткі строки якісно нових Збройних Сил європейського типу, професійних та мобільних, добре оснащених та підготовлених, спроможних адекватно реагувати на сучасні загрози національній безпеці у воєнній сфері.

У 2012 році успішно проведено комплекс дослідницьких, експериментальних командно-штабних навчань з органами військового управління та військами (силами) «Перспектива – 2012» – 11 багатонаціональних навчань, з них 4 на території України.

На кінець 2012 року чисельність Збройних Сил України становила до 184 тис. осіб, у тому числі – до 139 тис. військовослужбовців.

У 2013 році вперше за останні роки на потреби оборони були передбачені видатки менше 1 % ВВП, що не дозволило в повному обсязі

забезпечити ресурсні потреби Збройних Сил. Продовжувалося скорочення особового складу та оптимізація всіх ланок військового управління.

Указом Президента України від 22 лютого 2013 року Національному університету оборони України присвоєно ім'я Івана Черняхівського.

Було продовжено перехід військ (сил) до комплектування виключно військовослужбовцями за контрактом. Протягом 2013 року на військову службу за контрактом прийнято понад 12 тис. осіб, що дало можливість довести укомплектованість Збройних Сил військовослужбовцями за контрактом до 69,6 %. Майже третину військовослужбовців за контрактом становили жінки, що демонструвало стабільну гендерну політику.

З метою покращення душпастирської опіки у Збройних Силах у травні 2013 року затверджено «Кодекс військового священника (капелана)».

На кінець 2013 року чисельність Збройних Сил України становила 165,5 тис. осіб, у тому числі – 120,9 тис. військовослужбовців.

Після відмови керівництва держави на чолі з В.Януковичем підписати Угоду про асоціацію між Україною та Євросоюзом і силового розгону мітингу студентів у Києві 30 листопада 2013 року почалося відкрите протистояння, яке у подальшому переросло у Революцію гідності. Ще до втечі В.Януковича з України Російська Федерація 20 лютого 2014 року розпочала спецоперацію по захопленню Криму, яка надалі переросла у російську збройну агресію проти нашої держави та війну на сході України.

1 березня 2014 року Збройні Сили були приведені у бойову готовність ПОВНА, а 17 березня 2014 року в Україні оголошено часткову мобілізацію. З цього часу держава почала функціонувати в умовах особливого періоду.

Через агресивні дії незаконних збройних формувань в окремих районах Донецької та Луганської областей, які призвели до припинення діяльності місцевих органів влади, керівництво держави прийняло рішення щодо проведення на цих територіях антитерористичної операції. На початок її проведення підрозділи Збройних Сил не мали достатньої кількості озброєння й техніки, особовий склад був слабо підготовлений. Завдання із захисту України виконувалися завдяки самопожертві та героїзму воїнів. У перший період АТО велику допомогу підрозділам Збройних Сил надали добровольчі батальйони. Вирішення значної частини проблем Збройних Сил взяв на себе волонтерський рух.

Розвиток подій у 2014 році показав, що існує необхідність проведення докорінних змін у підходах до формування засад державної політики. Тому було відмінено позаблоковий статус України, зупинено виконання заходів, що не відповідають сучасній воєнно-політичній обстановці. Основним стратегічним напрямом державної політики визначено забезпечення готовності сектору безпеки й оборони, економіки та суспільства до відбиття збройної агресії проти України.

Протягом 2014 року виконано комплекс заходів щодо передислокації командування Військово-Морських Сил до м. Одеса.

За активної участі Ради волонтерів при Міністерстві оборони України, інших громадських об'єднань започатковано реформи, які кардинально змінили ситуацію щодо забезпечення військовослужбовців всім необхідним. Значні зусилля були зосереджені на підвищення соціального статусу військовослужбовця в суспільстві за рахунок відновлення раніше призупинених соціальних гарантій та пільг, надання спеціальних прав громадянам, які призвані під час мобілізації та беруть участь в антитерористичній операції. Внормовано набуття статусу учасників бойових дій та передбачено пільги для військовослужбовців, які беруть участь в антитерористичній операції.

Протягом року за підсумками мобілізаційного розгортання військ (сил) сформовано 4 бригади та 29 батальйонів територіальної оборони, які згодом були переформовані в окремі мотопіхотні батальйони. На кінець 2014 року після проведених організаційних заходів чисельність Збройних Сил становила 250,0 тис. осіб, у тому числі 204,0 тис. військовослужбовців.

За героїзм і особисту мужність, високий професіоналізм нагороджено 6548 військовослужбовців, із них: 456 загиблих та 694 поранених, звання Героя України присвоєно 8 військовослужбовцям, з них 5 – посмертно.

Загалом 2014 рік став для Збройних Сил України перевіркою на мужність, витривалість, вірність Військовій присязі та відданість державі, увійшов в історію як рік відродження української армії.

Уперше у своїй історії Україна визначила курс на європейську інтеграцію та наміри щодо вступу до НАТО, а головною загрозою та ймовірним воєнним противником оголошено російську федерацію. Затверджено військово-адміністративний поділ держави. Удосконалено систему управління Збройними Силами, підготовку військ: до навчання українських військових були залучені інструктори з армій країн НАТО та Європейського Союзу. Загалом проведено понад 500 навчань.

Протягом 2015 року Збройні Сили України відновили боєздатність, набули бойового досвіду, оперативної спроможності, необхідного рівня технічної оснащеності та матеріальної забезпеченості для захисту суверенітету і територіальної цілісності держави, завдяки чому стабілізували обстановку в районі проведення антитерористичної операції.

Загалом із початку проведення антитерористичної операції у Збройних Силах сформовано 15 бойових бригад, полк, 5 батальйонів (дивізіонів), а також бригаду, 6 полків та 11 батальйонів оперативного (бойового), тилового і технічного забезпечення. Збільшено авіаційний парк та бойовий склад зенітних ракетних військ, сформовано підрозділи для охорони аеродромів і стартових позицій зенітних ракетних військ. Відновлено діяльність 138 районних та міських військових комісаріатів, завдяки чому проведено шість черг часткової мобілізації та призвано понад 200 тис. військовозобов'язаних.

Із січня 2016 року відбулося суттєве збільшення грошового забезпечення військовослужбовців. Навесні цього ж року відновлено призов на строкову

службу. Норми харчування військовослужбовців значно покращилися і доведені до загальноєвропейських вимог. Істотно вдосконалено медичне забезпечення, головні заходи якого були зосереджені на підвищенні індивідуальної безпеки військовослужбовців, а також впроваджено курс медико-психологічної та соціальної реабілітації учасників антитерористичної операції.

Символом мужності і героїзму наших бійців стали оборона Донецького (242 доби) і Луганського (146 діб) аеропортів, оборона Іловайська, Дебальцевого та Маріуполя.

Вагомим інструментом морального виховання військовослужбовців є військово-патріотична робота, головними напрямками якої сьогодні є увічнення пам'яті про військовослужбовців-героїв, котрі загинули, захищаючи незалежність і територіальну цілісність Української держави, та виховання населення України на героїчних прикладах захисників нашої Батьківщини.

Доблесть і честь солдатів і офіцерів – у цьому справжня сила будь-якої армії, українські військовослужбовці зберегли все це і примножили. Український воїн – надійний захисник, відданий патріот і людина, для якої честь, свобода і незалежність далеко не порожній звук.

Матеріал подано за джерелами:

1. Военна історія. Міністерство оборони України: офіційний вебсайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html/>
2. День Збройних Сил України. URL: <https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=325&year=2024>.

10 грудня

ДЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

Історичний розвиток нашої цивілізації на всіх етапах свого становлення постійно стикався з одними і тими ж питаннями, які надалі були окреслені і узагальнені в цілісне поняття – права людини. Це сталося з абсолютно природних міркувань, оскільки всілякі утиски одних людей іншими завжди

викликали відповідну і таку ж типову ситуацію, коли розклад сил із тим чи інших причин змінювався, а суспільство все ж прагнуло до деякої стабільності. Доречно згадати знамениті слова з Біблії: «Що посіє людина, те й пожне».

У сучасному світі права людини кваліфікують за цілою низкою напрямів. Це особисті права, які передбачають недоторканність особи і житла, власності, конфіденційності листування та права на об'єктивний суд. Соціальні права, які передбачають права на свободу праці, охорону сім'ї та дитинства, захисту батьківських прав, здоров'я і соціальної справедливості. Водночас існують і політичні права, які мають на увазі і свободу совісті, і рівність усіх перед законом, свободу друку і свободу слова, свободу зібрань та право на протест. Є також і економічні права, які передбачають свободу розвитку і функціонування промисловості і торгівлі, свободу пересування та розпорядження власністю на свій розсуд. Культурні права включають в себе свободу мистецтв і наук, свободу викладання і право на освіту, а також право на використання у всіх цих процесах своєї рідної мови. Все це узагальнено і взято на озброєння як демократичні цінності. Здавалося б, чого ще не вистачає сучасній людині для життя і розвитку? Але навіть найбільш розвинуті в дотриманні прав і свобод людини країни не можуть похвалитися ідеальними умовами практичної реалізації цих прав для свого рідного суспільства, а що казати про ті країни, де демократичні цінності – це досить умовне поняття.

Після закінчення Другої світової війни та спроби усвідомлення всіх жахів зневаги до прав і свобод людини, які вона оголила, міжнародна спільнота постарала об'єднуватися навколо цих загальнолюдських понять. Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 року ухвалила Загальну декларація прав людини. Пізніше, у 1950-му всім зацікавленим державам і організаціям було запропоновано відзначати цю дату як всесвітній День прав людини. Відзначається щорічно відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/RES/423 (V).

В Україні з метою утвердження і забезпечення прав і свобод людини, що є головним обов'язком держави, посилення консолідації українського суспільства, та підтримуючи рішення Генеральної Асамблеї ООН, відповідно до Указу Президента України №854/2022 від 9 грудня 2022 року, День прав людини також відзначається 10 грудня.

Пам'ятаймо, що наші права і свободи починаються з нашого дотримання їх щодо наших ближніх! Відповідно до принципів поваги та активної громадянської позиції ми будемо майбутнє не тільки для нас самих, але і для наших нащадків.

Матеріал подано за джерелом:

День прав людини. URL:
<https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=332&year=2024>.

ФЕНОМЕН МАРІЇ МАТІОС (до 65-річчя від дня народження)

У слові рідному велика сила є,
що розбива граніт і золото кує.

М. Рильський

Матіос Марія Василівна – українська письменниця, публіцистка, громадська та політична діячка, заслужена працівниця культури України, лауреатка Національної премії України імені Тараса Шевченка (1959).

Вона – одна з найпопулярніших сьогодні письменниць, постать якої стала певною мірою харизматичною в сучасній українській літературі. На вистави за мотивами її романів збираються аншлаги. Та й самій Матіос під час літературних фестивалів ніколи не вдається

обмежитися годинною автограф-сесією – все триває переважно втричі довше.

Одні називають її другою Лесею Українкою, інші – Стефаником у спідниці, ще порівнюють з Габріелем Гарсія Маркесом. Але їй подобається вислів Михайла Шевченка, який колись сказав, що Марія Матіос пише, як Марія Матіос. Усі епітети на адресу письменниці не перерахувати – «чортик, що вискочив із табакерки», гранд-дама, прима, найплідніша в українській літературі.

Марія Матіос – корінна гуцулка з Буковини. Має унікальне дослідження своєї родини, що корінням сягає 1790 року. Народилася 19 грудня 1959 року в с. Розтоки Путильського району Чернівецької області. Поетичній мові вона навчалася з малих років у своїх предків. Її бабуся, із хутора Сірук Чернівецької області, розмовляла афоризмами, за це її називали Соломоном. Прадід її був письменником, але грамоти не знав. Мама майбутньої письменниці була вчителькою, і саме завдяки їй дівчинка рано зрозуміла матеріальну силу слова.

Випускниця філологічного факультету Чернівецького університету, Марія Матіос пишається тим, що була серед тих, хто добивався присвоєння навчальному закладу імені «буковинського соловейка» – поета Юрія Федьковича. За освітою – український філолог, за покликанням – добровільний народознавець, поет, прозаїк, публіцист, цікавиться психологією, етнографією.

Протягом близько 10-ти років займалась журналістикою. Вісім із них була редактором газети на машинобудівному заводі імені Дзержинського в Чернівцях. Керувала Чернівецькою обласною організацією Національної спілки письменників України, займалась видавничою справою, була одним із

засновників науково-літературного «Буковинського журналу». Із листопада 2005 до вересня 2010 року працювала заступником голови Комітету з Національної премії України ім. Тараса Шевченка (перед цим також працювала в цьому Комітеті з 2003 р.). У 2011 році виступала членом журі літературного конкурсу «Юне слово».

2012–2014 рр. – депутат Верховної Ради України 7-го скликання від політичної партії «УДАР Віталія Кличка», із 2014 до 29 серпня 2019 р. – 8-го скликання від «Блоку Петра Порошенка».

Перші вірші надрукувала у 15 років. Марія Матіос – автор збірок віршів: «З трави і листя» (1982), «Вогонь живиці» (1986), «Сад нетерпіння» (1994), «Десять дек морозної води» (1995), «Жіночий аркан» (2001), «Жіночий аркан у саду нетерпіння» (2007).

Поетеса Марія Матіос зростає від публікації до публікації, її віршам притаманне органічне відчуття колориту рідного буковинського краю, вміння по-своєму сказати про минуле і сучасне народу, передати стан людської душі, закоханої в красу і неповторність навколишнього світу. Кращі вірші поетеси тримаються на міцній основі народної мови, перейняті фольклорними мотивами. У багатьох, на перший погляд, пейзажних віршах є щось більше, аніж живописання природи – у них «олюднення» природи й усвідомлення людини як її частки. Прагнення висловлюватися містко, сконденсовано породжує образне, узагальнене відображення, характерне дійсності:

Від воріт до воріт – ні сліду.

Дівич-сніг зберігає форму.

Ліньки крикнути через пліт: – Сусідо! –

Розмовляємо по телефону.

У доробку поетеси багато віршів про кохання. У них «звичайна жінка з маленьким сентиментом у душі» піднімається до жінки, що є «найсуспільніша з усіх людей»:

Я сива дрімба,

Я відлуння печальних скель.

Я з-під каменя сонна риба,

Я з потоку – в'юнка форель.

Я погідна – як осінь срібна.

Я солодка – як майський мед.

Я нечутна – як в жилах рідна кров.

Найбільшу популярність здобули її прозові твори: «Нація» (2001), «Життя коротке» (2001), «Бульварний роман» (2003), «Фуршет від Марії Матіос» (2003), «Солодка Даруся» (2004), «Щоденник страченої» (2005, 2007), «Містер і місіс Ю в країні укрів» (2006), «Нація. Одкровення» (2006), «Майже ніколи не навпаки» (2007), «Москалиця. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» (2008), «Кулінарні фіглі» (2009), «Чотири пори життя» (2009), «Вирвані сторінки з автобіографії» (2010), «Армагедон уже відбувся»

(2011), «Черевички Божої матері» (2013), «Приватний щоденник. Майдан. Війна...» (2015), «Букова земля» (2019).

Її книги світові критики назвали «ударом і викликом» сучасності. Твори письменниці перекладені сербською, румунською, російською, польською, хорватською, білоруською, азербайджанською, японською, китайською, єврейською мовами. Друкувалися у Канаді, США, Китаї, Хорватії, Росії, Сербії.

Марія Матіос – лауреат літературної премії «Благовіст», лауреат премії ім. Володимира Батляка. Має титул «Найпліднішої письменниці України». У 2004 році Марія Матіос перемогла у конкурсі «Книжка року» («Солодка Даруся»). Вона лауреат літературної премії України імені Тараса Шевченка 2005 року за роман «Солодка Даруся». У 2007 році стала володаркою Гран-прі та першого місця конкурсу «Коронація слова 2007» за роман «Майже ніколи не навпаки». 2008 року – переможець конкурсу «Книжка року 2008» у номінації «Красне письменство – Сучасна українська проза» за роман «Москалиця. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба». За цей роман у 2009 році отримала також державну нагороду – диплом першого ступеня в номінації «Бестселер» на V Київському міжнародному книжковому ярмарку.

Не менш успішні та популярні і вистави за романами Матіос. «Солодку Дарусю» у постановці Івано-Франківського театру з аншлагами показали 78 разів, зокрема на гастролях у Канаді та п'ять разів – у Києві.

Марія Матіос полюбляє психологічну прозу Цвейга, Чехова. Комунікбельна, щира, вмiє слухати. Яскрава в поведінці, у мові, характером. Марія Матіос називає себе твердою та непоступливою, якщо йдеться про життєві цінності. А своє слово – гострим лезом.

Разом із тим письменниця іноді вагається, чи варто їй писати. «Часом не знаєш, чи Бог нагородив чи покарав тим словом... Іноді думаю: а на холеру я пишу ці книжки, якщо люди все одно дуріють, вар'ятіють? Але коли годинами простоюють в чергах за моїм афтографом, то, значить, щось у тих книжках є», – поділилась вона. Також Марія Матіос наголошує, що не любить тривіального читива, тому сама намагається писати інакше: «Я беруся за перо лише тоді, коли мені є що сказати (і я дуже довго і добре думаю, чи мені вже є що казати читачеві, чи ще ні, чи вже ні). Я не хочу, щоб мене читали в метро, щоб від моїх творів «ловили кайф» тривалістю поїздки від Хрещатика до Оболоні. Від віршів – хай ловлять «кайф», але коли йдеться про прозу, я хочу, щоб мій читач думав. Бо я знаю, що мій читач, навіть якщо колись він і не був моїм, зрозуміє моє письмо і зрозуміє, що я до нього ставлюся з повагою... Я, як письменник, не хочу бути ані зомбувальником, ані диктатором моралі, я, в принципі, не виношу вироків минулому, сучасному, чи майбутньому. Я даю своє розуміння людини, ситуації, характеру, обставин. І все. Я не повчаю».

Досить яскравими є й наступні висловлювання письменниці:

«...кожна людина, незалежно від суспільного становища, інтелекту і т.

ін. є «двоповерховою», бо вона живе в двох паралельних світах – у реальному і в підсвідомому, і література мусить показати точку перетину цих двох світів...»;

«...зараз читач потребує розумної, благородної літератури, оскільки з розумом і благородством у повсякденному житті стикається дедалі менше. А читання – усе-таки річ інтимна...»;

«Я знаю, що я хочу сказати кожною своєю книжкою. І знаю ціну кожній. Стовідсотково мої книжки – це книжки, писані лівою рукою (я шульга від природи)... У моїй лівій руці зосереджено все моє серце, письменницький досвід і жадоба знань».

Газета «Сьогодні» назвала топ-3 книги Марії Матіос:

«Солодка Даруся» (2004)

Книга «Солодка Даруся», або «Драма на три життя» визнана найкращою книгою першого 15-річчя Незалежності, яка найбільше вплинула на українців.

Події, описані в романі, – це українська історія 30-70-х рр. ХХ ст. Це, зокрема, період насильницької колективізації на Буковині та Галичині, прихід радянської влади, появи так званих «лісових людей» – Української повстанської армії, яка вела відкриту й приховану боротьбу із «советами». Однак історичні події – не основний предмет зображення у творі: у ньому насамперед ідеться про людську душу, відкриту й захищену від стороннього ока водночас.

У романі розкрито трагедію сім'ї Ілашуків – Михайла, його дружини Матронки й донечки Дарусі, понівечених радянськими НКВДістами в довоєнний та післявоєнний період окупації радянськими військами Західної України. В особі цієї родини показано трагедію всього буковинського народу, який роками жив у страху. Окупанти змушували його йти проти власної волі. Люди безвідмовно виконували накази, вбачаючи в цьому порятунок для себе та своєї родини, інші не витримували знущань і закінчували життя самогубством, третіх знищували фізично й морально. Марія Матіос відобразила не так людей, як епоху, яка породила злочин, і вже на її тлі розкрила драму людських стосунків.

З часу виходу книжка «Солодка Даруся» витримала 6 видань загальним накладом понад 200 тисяч.

Роман Марії Матіос «Солодка Даруся» введений у програму з української літератури середньої школи.

«Майже ніколи не навпаки» (2007)

Книга письменниці «Майже ніколи не навпаки» завершує історично-психологічну трилогію, яку розпочала «Солодка Даруся». За словами авторки, її книга про те, що може людське серце, вражене любов'ю й ненавистю, радістю і заздрістю. Це драматична історія кількох гуцульських родин (Чев'юків, Кейванів, Варварчуків) часів Австро-Угорської монархії, Першої світової війни та першої третини ХХ століття.

Книга складається з трьох частин: «Чотири – як рідні – брати», «Будьте здорові, тату», «Гойданка життя». Три частини – три новели – три драматичні сцени. У першій новелі розповідається про трагедію родини Чев'юків, яка втратила найменшого Дмитрика. Потім застрелено на полюванні господаря Кирила, а брати – Павло, Оксентій, Андрій – розсварилися поміж собою за землю. Друга новела увиразнює головні події першої: у ній ідеться про історію одруження Петруні (через неї загинув Дмитрик) із «невдатним до жінки» Іваном Варварчуком, її плекання ганчір'яної дитинки, любов до найменшого Чев'юкового сина. Третя новела прояснює дві попередні: у ній розповідається про любов Мариньки й Кирила, зраду останнього, переживання Олекси Німого, потай закоханого у Мариньку, подружні стосунки Кейванів.

Письменниця змальовує життєві драми родин, метання головних героїв, доводить, що кожна родина і кожна особистість – це ансамбль відносин.

«Москалиця. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» (2008)

«Ця книжка така ж дивна, як і наше життя. Така ж перекинута, і все в ній іде шкереберть», – прокоментувала авторка.

Життя героїв у повісті «Москалиця» розгортається на тлі історичних подій, точніше – самі їхні долі затягує в невблаганне колесо історії. Народження Северини (головної героїні) – побічний «результат» війни. Її матір, Катрінку, згвалтували вояки русацького загону в 1914 році, згодом «забрала» вода разом із хатою. Северина (Москалиця), залишившись сиротою, потрапила в найми до Онуфрійчуків, яких заарештували та вислали до Сибіру. З цього часу Северина змушена жити на окраїні хутора, займатися зіллеварінням. Ціною зради друга, ціною власного страху знаходить порятунок від червоного терору. Северина мала розум, більший за серце, і нікого не любила. Адже саме суспільно-історичні умови, у яких вона жила, не залишили «в душі її місця ні для кого...»

Друга повість «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» – про навіжену материнську любов. Маріца, дівчина з Молдови, дізнається про смерть свого чоловіка вагітною. Унаслідок родової травми її син став інвалідом із хворобою Дауна. Та жінка несе хворобу сина, як хрест, божеволіє, коли сина хочуть забрати в інтернат. Усі люди знають, що хвороба Дауна – це горе. Проте висвітлення життя матері, яка ростить свого Христофора з таким діагнозом – це пізнання болючого невідомого, яке існує поряд із нами в той час, як ми – звичайні та здорові люди, ходимо на роботу, святкуємо події та відвідуємо кіно. Але нікого не обходить трагедія жінки. І вбиває її людський осуд, убиває словами. І музика її батьківщини, запаморочливий танок «сонячної Молдавії» – останнє, що ввижається Маріці в цьому безжальному житті...

Перша повість присвячена «кожній жінці зокрема», друга – «кожній матері окремо». Немає межі жіночій винахідливості в час смертельної небезпеки. Немає страху, який позбавив би жінку волі чинити опір. Немає

людини, здатної розгадати жінку, що тримає таємницю впродовж життя, як тримає власну честь.

За результатами соціологічних досліджень, Марія Матіос незмінно входить до п'ятірки сучасних письменників, яких читають і знають в Україні. Також письменниця входить до сотні найбільш впливових жінок України.

Матеріал подано за джерелами:

1. Ісаченко Л. Її вічні лови за людиною: Розмова з лауреатом Нац. премії України ім. Т. Шевченка, письменницею М. Матіос. *Урядовий кур'єр*, 12 вересня 2009. С. 12.

2. Насмінчук І. А. Стильове розмаїття прози Марії Матіос : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А., 2009. 180 с.

3. Феномен Марії Матіос: інтелект-реліз / авт.-укладач М. М. Максименко. Полтава, 2013 . 16 с.

4. Харчук Р. Б. Марія Матіос: між традицією і стилізацією. *Сучасна українська проза. Постмодерний період : навч. посіб.* Київ: Академія, 2011. С. 68–73.

20 грудня

ЗІРКОВИЙ СПІВАК І ЗАХИСНИК-ДОБРОВОЛЕЦЬ (до 50-річчя від дня народження Василя Сліпака)

Сліпак Василь Ярославович (1974–2016) – український оперний співак (бас-баритон), соліст Паризької національної опери (Франція), учасник Революції Гідності та бойових дій на Сході України, воїн-доброволець, волонтер, Герой України.

Сьогодні йому було б 50. Та 8 років тому Василь, який добровольцем пішов захищати батьківщину, героїчно загинув на Донбасі.

«Україна є сильною завдяки своєму народу. Маємо базуватися в майбутньому саме на людях. "Почути свій народ" – насправді це і є суть. Наш народ дуже мудрий. Я бачу Україну успішною державою, в тому числі й на європейській арені. Якщо ми послухаємо самих себе. Тобто український народ».

Ці пророчі слова, які особливо символічно звучать зараз, коли вся Україна згуртувалася в боротьбі проти російських окупантів, Василь Сліпак сказав у червні 2015 року в інтерв'ю «Громадському», за рік до своєї загибелі на фронті. Вони є свідченням не тільки його мудрості та передбачливості, але й великої любові до українських людей.

Василь Сліпак народився 20 грудня 1974 року у Львові. В його родині

ніхто не займався музикою професійною, але Василь з дитинства завжди співав, а в інтерв'ю розповідав, що особливо його підтримував старший брат Орест, який 1983 року, коли Василю було лише дев'ять, відвів його до легендарної львівської хорової капели «Дударик» (художній керівник М. Кацал), якій 1989 присуджено Національну премію України імені Т. Шевченка. Саме завдяки капелі та її керівникові Миколі Кацалу сформувався музичний смак і світогляд Василя Сліпака: він виріс на творах українських композиторів – Дмитра Бортнянського, Максима Березовського, Миколи Леонтовича, Олександра Коциця – та проніс цю шану до української музики через усе життя. Виступав разом з Л. Божко, Н. Свободою, В. Ігнатенком, Н. Матвієнко, П. Плішкою та іншими відомим українськими співаками. У складі «Дударика», де він співав понад 10 років, Василь Сліпак об'їздив пів світу, виступаючи на найпрестижніших сценах, зокрема у США, Канаді, Франції, Польщі, Угорщині, Словаччині, Австрії, Італії, Ватикані, Бельгії, Нідерландах, Швейцарії, Литві, Естонії, Білорусі, Грузії, Молдові.

1992–1996 навчався у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові, де професор М. Байко розвинула його унікальний голос – контртенор. 1994 вирішальним у творчості 19-річного Василя Сліпака став виступ на 10-му Міжнародному музичному фестивалі-конкурсі у м. Клермон-Ферран (Франція), де був відзначений Гран-прі та Призом глядацьких симпатій. Того ж року він співав у Парижі та мав сольний концерт в опері французького м. Віші. Почалася його світова слава, кар'єра молодого українського співака стрімко пішла вгору: сольні концерти у Франції, Німеччині, Польщі, а згодом, у 1997 році, Сліпак пройшов конкурс та став артистом Паризької національної опери. Відтоді – допоки не долучився до захисту України на фронті – Василь Сліпак співпрацював із Паризькою оперою.

У столиці Франції продовжував навчатися в кращих педагогів Європи. У 2000-х — 1-й половині 2010-х років співав на найвідоміших сценах світу та в

Україні. 1998 отримав приз «Молода надія» на Міжнародному конкурсі в м. Марманд (Франція); 2011 – фіналіст Міжнародного оперного конкурсу «Armel», здобувши приз «Найкращий чоловічий виступ».

«Він дарує винятковий, рідкісний, нечуваний спів... Надзвичайно обдарований сопраніст, має тонкий, вміло безмежний, що просто зводить з розуму, – вібрато – сповнений могутньої сили, що невідомо як вміщується у такому молодому співакові. Ніхто, здається, так не зумів би», – цитата з газети «LaMontagne», 1994 рік.

Василь Сліпак мав унікальний тембр, що поєднував риси і контртенору, і баритону; неймовірну харизму, яскраву зовнішність – і був справжньою зіркою європейської сцени понад 20 років. Його хотіли бачити всюди: опера Бастилії, головний зал ЮНЕСКО в Парижі, Ковент-Гарден, Краківська опера та десятки інших театрів. Але серед насиченого творчого життя в графіку Василя Сліпака завжди було місце для України, де він виступав постійно. Окремою його місією була промоція української класичної та сучасної академічної музики за кордоном. Деякі твори українських композиторів європейська публіка вперше почула саме у виконанні неймовірного голосу Сліпака – і навряд чи вже колись могла забути після цього.

Василь Сліпак завжди брав участь у творчих колабораціях та сучасних прочитаннях відомих творів. Так, ще у 1994 році на фестивалі Київ Музик Фествін виконав монооперу Олександра Козаренка «П'єро мертвопетлює». Це твір на однойменний вірш українського поета-символіста Михайля Семенка. Цю монооперу Сліпак виконував багато разів поспіль на сценах у всьому світі, прославляючи як українського поета-футуриста Семенка, так і сучасного композитора Олександра Козаченка.

У 2013 році, з початком Революції Гідності, Василь Сліпак очолив волонтерський рух у Франції, брав участь у багатьох мітингах у Парижі, координував акції на підтримку України. Для потреб Євромайдану збирав гроші, організовував благодійні концерти. У Парижі 12 січня 2014 провів мітинг солідарності на підтримку майданівців, 5 березня 2014 – маніфестацію проти агресії РФ. 25 травня 2014 у Ліонській опері (Франція) в «Аїді» вийшов на сцену з прапором України. У цьому ж році разом із відомими європейськими оперними співаками створив асоціацію «Opera friends for children / Оперні виконавці – дітям», а для допомоги українським захисникам – благодійну організацію «Українське братство / Fraternité Ukrainienne». 10 червня 2016 організував Міжнародний марш «Stop Putin War in Ukraine!», в якому взяли участь представники близько 30-ти країн світу.

Як волонтер організації «Fraternité Ukrainienne/Українське братство», допомагав українським захисникам, познайомився з бійцями підрозділу Добровольчого українського корпусу «Правий сектор» (ДУК ПС), та згодом сам долучився до 7-го окремого батальйону ДУК. У травні 2015 року вперше поїхав добровольцем на фронт. На фронті одразу ж отримав позивний «Міф» – на честь Мефістофеля, героя своєї улюбленої опери «Мефістофель» Шарля

Гунно. Більше місяця воював у с-щі Піски Ясинуватського р-ну, брав участь у боях за м. Авдіївка (нині обидва – Покровського р-ну Донецької обл.). Отримав поранення.

Повернувшись з фронту, продовжив волонтерську діяльність, давав благодійні концерти в Українському центрі у Парижі, допомагав дітям-сиротам, які втратили батьків у війні. Згодом знову приїжджав на Донбас, привозив зібрану допомогу захисникам-добровольцям. 18 червня 2016 року втретє прибув на фронт, планував залишитися там на півроку. В інтерв'ю казав дуже просто: *«Як чоловік, можу бути на війні, а як артист – можу робити максимальну промоцію України у Франції»*. Волонтери, з якими спілкувався Василь Сліпак, в інтерв'ю виданню «Радіо Свобода» згадували: *«Василь зізнавався, що не може "сидіти" в Парижі, поки в Україні війна»*.

Рішення Сліпака піти на фронт привернуло увагу медіа: мовляв, *«зірковий співак, який вже 20 років живе та працює у Франції, кидає кар'єру, щоб воювати на фронті»*. Хоча варто зазначити, що кар'єру Сліпак не кидав і продовжив співати у всьому світі, вже будучи добровольцем-воїном. Сам артист до такої уваги ставився з притаманним йому гумором.

«О Боже, Василь Сліпак – оперний співак – їде на фронт... Та якась героїзація... Наші люди люблять героїзувати будь-що. Гламурний?.. А хто сказав, що Донбас не гламурний? Ось так – Данбасс! Це також гламурне місце. Я не бачу нічого страшного в тому, щоб поміняти комфортне ліжко на бліндаж. Ми, мирні поети, співаки, письменники, вирішили приїхати сюди для підтримки. Хлопці чекають останнього бою. Щоб його виграти...» – казав Василь Сліпак уже з окопу, тримаючи в одній руці зброю, а в іншій цигарку. Це цитата з книжки Ірини Вовк «Василь Сліпак», що вийшла 2020 року у «Видавництві Фоліо» та влучно розкриває характер Сліпака.

Василь Сліпак загинув 29 червня 2016 року в бою в районі смт Луганське (Бахмутський район, Донецька область) близько 6:00 від кулі снайпера, прикриваючи товаришів з кулемета. Похований на Личаківському кладовищі у Львові. Указом Президента України від 30 червня 2016 р. «за особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане служіння Українському народові» нагороджений орденом «За мужність» I ступеня (посмертно). У 2017 році Указом Президента України «за виняткову мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане служіння Українському народові» йому присвоєно звання Героя України (посмертно).

У своїх згадках друзі та колеги говорять про Василя Сліпака як про надзвичайно освічену, добру, харизматичну, веселу людину з неймовірним почуттям гумору. Сліпак говорив сімома мовами, товаришував із голлівудськими зірками та режисерами. Колеги по Паризькому театру в інтерв'ю «Радіо Свобода» зізнавалися, що *«Сліпак хотів бути потрібним та не любив пусті слова»*, саме тому пішов захищати Україну на фронті.

У день смерті започатковано Міжнародну некомерційну благодійну організацію «Фундація Василя Сліпака» задля підтримки культурних ініціатив, об'єднаних ідеєю трансформації українського суспільства згідно з європейськими ідеалами. 2016 на будівлі Львівської школи № 46 (навчався у ній 1981–1991) встановлено меморіальну дошку; 2018 на його могилі – пам'ятник; 2019 поблизу смт Луганське – пам'ятний хрест (2022 його тричі нищили російські окупанти) із зображенням Василя Сліпака. 29, 30 червня та 1 липня 2017 під гаслом «Тихі дні любові і музика миру» у Львові відбувся Міжнародний музичний марафон

його пам'яті. 15–20 грудня 2017 у Львівській обласній філармонії пройшов 1-й Міжнародний конкурс молодих вокалістів імені В. Сліпака. Його ім'ям названо Велику залу Оперної студії Національної музичної академії України ім. П. Чайковського в Києві (2017), Культурно-інформаційний центр при Посольстві України у Франції (2018), Малу залу Хмельницької обласної філармонії (2019), Українську суботню школу при громаді УГКЦ у м. Сан-Фаліу-да-Гішулса (Іспанія; 2020), Центр духовного і культурно-мистецького просвітництва при храмі святителя Петра Могилы в м. Маріуполь Донецької обл. (2021).

На честь Василя Сліпака названо сквери та вулиці в Києві, Львові, Тернополі, Калуші (Івано-Франківська обл.), Кам'янці-Подільському (Хмельницька обл.), Івано-Франківську, Рівному, Балті та Ізмаїлі (Одеська обл.), Дніпрі, Вінниці, Кременчуці (Полтавська обл.), Шостці та Конотопі (Сумська обл.), Кропивницькому, Краматорську (Донецька обл.), Бахмачі (Чернігівська обл.), Слов'янську. Його образ використали при розписах низки храмів.

Пам'ять Василя Сліпака в Україні шанують. Незабаром після смерті героя Національний банк України ввів у обіг пам'ятну монету «Василь Сліпак» номіналом 2 гривні. Ця монета входить у серію «Видатні особистості України». На ній розміщений малий державний Герб України, портрет Василя Сліпака, нотний рядок і напис: Василь Сліпак «Міф». Офіційна дата введення в обіг – 21 червня 2021 року. Українські театри щорічно проводять концерти пам'яті співака.

Про життєвий шлях знято документальні фільми «Моя війна. Два життя

Василя Сліпака» (світова прем'єра 14 жовтня 2017), «Міф» (8 лютого 2018; режисер обох – Л. Кантер), «Арія, перервана кулею» (18 грудня 2020; режисер Т. Дородніцина). 2020 львівська журналістка І. Вовк видала книгу спогадів «Василь Сліпак». Особисті речі Василя Сліпака (концертний одяг хорової капели «Дударик», дипломи міжнародних конкурсів, ноти, спорядження із зони антитерористичної операції) представлено окремим експозиційним комплексом у Львівському історичному музеї. Йому присвячено фотовиставки в холі Львівської обласної філармонії (грудень 2016) та у Вільнюському конгрес-холі (вересень 2017), багато концертів, музичних виконань, художніх (портрети, плакети, плакати, екслібриси), літературних (пісні, вірші, поеми) і музичних творів, флешмобів тощо.

Матеріал подано за джерелами:

1. Іщенко О. С. Сліпак Василь Ярославович. *Енциклопедія Сучасної України* / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-77611>.

2. Сліпак Василь Ярославович («Міф»). *Книга пам'яті полеглих за Україну*. URL: <https://memorybook.org.ua/21/slipak.htm>

3. Що треба знати про Героя України, оперного співака Василя Сліпака. URL: <https://vogue.ua/article/culture/muzyka/shcho-treba-znati-pro-geroya-ukrajini-opernogo-spivaka-vasilya-slipaka-49079.html>.

Методичні матеріали
(електронне видання)

Лагдан Світлана Петрівна

ВІСНИК КУРАТОРА

№ 79
(листопад)

Комп'ютерна верстка С. П. Лагдан

Український державний університет
науки і технологій

вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010